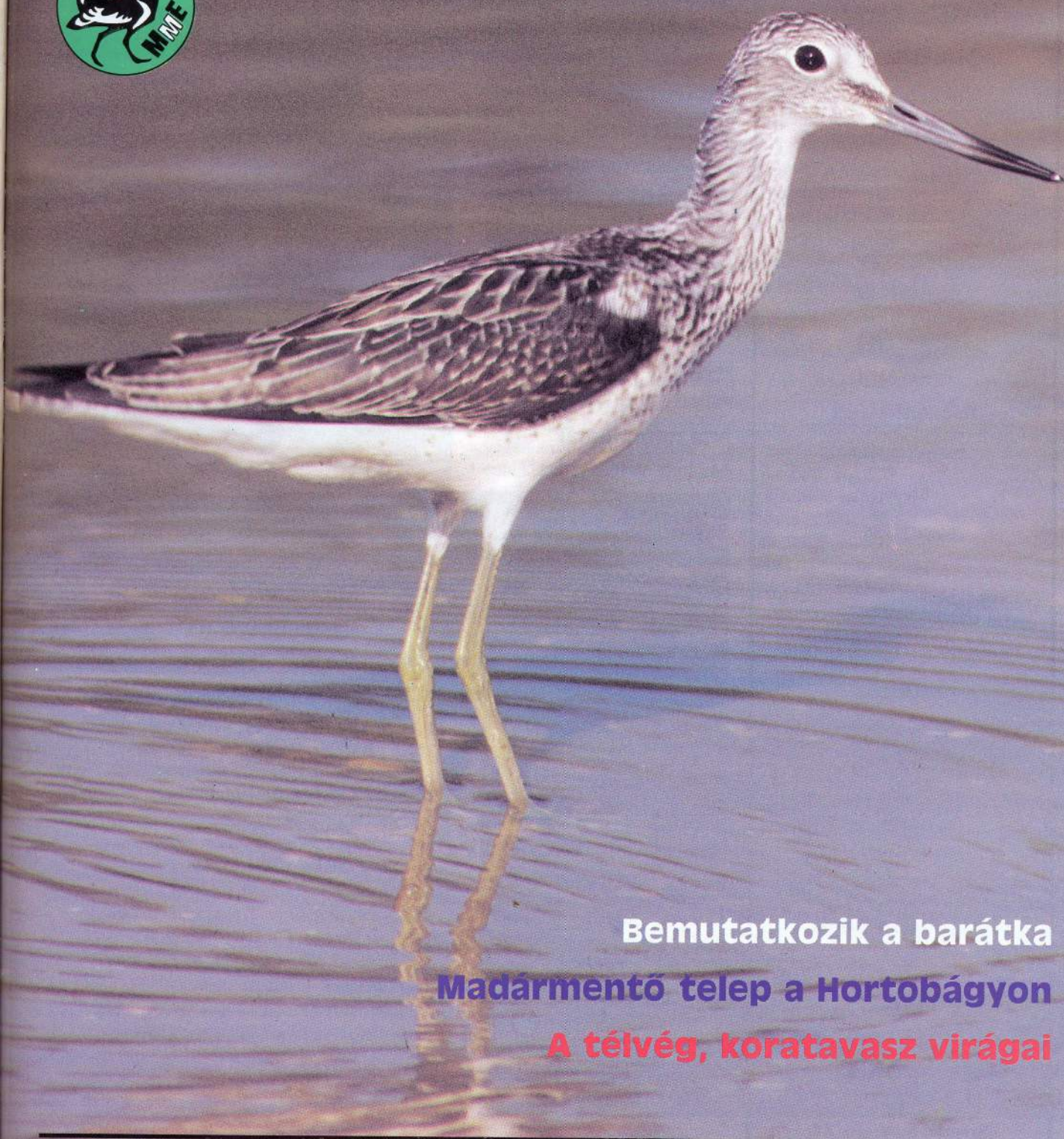

madártávlat

Természetvédelmi folyóirat

Bemutatkozik a barátka

Madármentő telep a Hortobágyon

A télvég, koratavas virágai

Főszerkesztő:

Péchy Tamás

Szerkesztőbizottság:

Drexler Szilárd

Fidrich Róbert

Dr. Kalotás Zsolt

Kállay György

Lukács Albert

Márkus Ferenc

Muray Róbert

Nagy Szabolcs

Schmidt Egon

Zsoldos Árpád

Tördelőszerkesztő:

Péchyne D. Zsófia

Szedő:

Bányai Lászlóné

Kiadja:

Magyar Madártani és

Természetvédelmi Egyesület (MME)

Felelős kiadó:

Fidlóczky József

Felelős terjesztő:

Harangi István

Szerkesztőség:

1121 Budapest, Költő u. 21.

Levélcím: 1537 Bp., Pf. 391.

Telefon és fax: (1)175-8327

E-mail: mme@mme.zpok.hu

Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza.

Nyomás: Kanalasgém Kft.

ISSN 1217-7156

madártávlat

A z M M E kéthavonta megjelenő folyóirata

4. évfolyam 2. szám

1997. március-április

bemutatjuk

A barátka 1

gyakorlati természetvédelemA górési ragadozómadár-
repatriáló telep 2

Békamentők 3

megkérdeztük

25 év a madarakért 4

kitekintőGyarapodó daruállomány
Németországban 6Őszi madárvonulás a Gibraltári-
szorosnál 7**botanika**

A télvég, koratavas virágai 9

ami nem madár

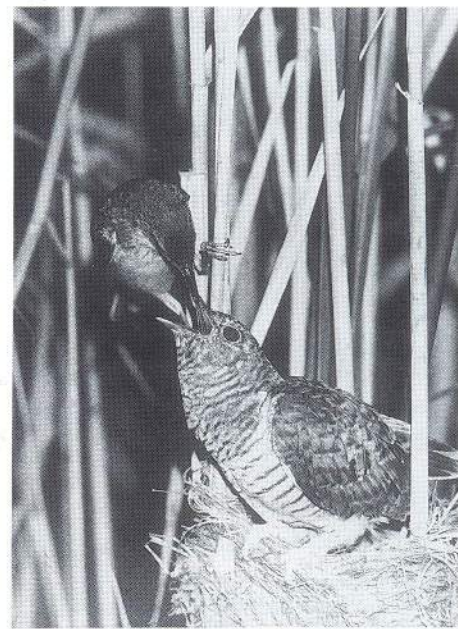
Mi lesz veled vidra? 11

Somogyi viperák 12

mme-hírek 13**mozaik**Új madárfajt azonosítottak a
Fülöp-szigeteken 15

1997 a szalamandra éve 15

**kérdezz – válaszolok (Schmidt
Egon rovata)** 16**tájak, emberek**Természetvédő kezekben az
egykori Chernel birtok 17

Koffán Károlyra emlékezünk 19

postaláda

Levél Bánhidi Péternek 20

Mit eszik a gyöngybagoly? 20

Egy műtrágya tesztelése 20

Megfigyelések a fecskék és a
pásztorkodás kapcsolatáról 20**keresztretjvény és
hirdetések** 21**csipogó**

Madárkalendárium 22

Tarka tollú ácsok 23

A címlapon: szürke cankó (Zsoldos Árpád felvétele),
a hátlapon: kanalasgém (Posztós Csaba felvétele) és
szürkegém (Zsoldos Árpád felvétele).

A barátka

Schmidt Egon

Ez a veréb nagyságú, de karcsúbb madár egyike a tavasz első énekeseinek. Tollazata szürke, de a torka és a hasa világosabb, a hímek fekete sapkát viselnek, míg a tojók és a fiatalok barnát. A fiatal hímek sapkája a vedlés idején tarka.

A barátka, vagy barátposzáta gyakori madárunk. Bokros aljnövényzetű erdőkben, folyóárterek ligeterdeiben, nagyobb bokrosokban mindenütt megtaláljuk, de miután rendkívül alkalmazkodóképes, szélteben elterjedt a városi

kertekben, parkokban is. Budapesten egyebek mellett évente hallom a Nemzeti Múzeum körüli kertben, ahol rengeteg ember fordul meg, gyerekek játszanak, labdázna és kevés a fészkelésre is alkalmas bokor. A barátka egyike a legszebben daloló hazai madarainknak. Éneke két jól elhatárolható részből áll, a bevezető halkabb, gyakran utánzásokat is tartalmazó csicssergésből és az ezt követő hangosan csengő befejezésből áll. A bevezető ún. bokoréneket a hím csukott csőrrel, gyakran az ágak között bujkálva, míg a befejező, a német madarásznyelvben külön kifejezéssel (Überschlag) jelölt részt ültében, nyújtott testtel és nyitott csőrrel hallatja. Bár léteznek dialektusok, ezek csak kevésbé érzékelhetők, ezért a faj éneke a teljes elterjedési területen, az Ibériai-félszigettől és Észak-Afrikától Skandináviáig illetve keleten Közép-Ázsiáig egységesen hangzik. A gyűrűzések tanúsága szerint a hazai állomány délkeleti irányban, a Közel-Kelet felé vonul, az Európa nyugati felén jelölt barátkák közül viszont jó néhány Nyugat-Afrikában, például Szenegálban került meg. Hozzánk az első hímek március második felében érkeznek és ha az időjárás ked-

vező, a hónap végén már énekelnek. A vonulás azonban még április elején is tart, de a hímek ilyenkor már mindenfelé revírt foglaltak, énekelnek és rövidesen megkezdik a fészkekkezdemények, az ún. füttyfészkek építését. Ez utóbbi madarász elnevezés onnan származik, hogy a hím gyakran ezeken ülve énekel, s igyekszik tojót csalogatni magához. A végleges fészket közösen építik, az anyagot, vékony növényi szálat, gyökérdarabkákat, pókszövedéket, állati szőrszálakat a hím a revír egész területéről, a tojó többnyire a fészkek közeléből hordja. Maga a fészkek rendszerint nagyon alacsonyan, a folyóárterek szederindái között nem egyszer csupán a földtől arasznyira épül. Az általában 5, sárgásfehér alapon különbözőképpen foltozott tojáson a szülők felváltva ülnek. A hímnek is van kotlófoltja. A tojó éjszaka melengeti a fészkekajlat, párja napközben váltja. A fiókák 10-14 nap alatt kelnek ki és kb. ugyanennyi ideig maradnak a fészkekben. A párok egy része másodszor is költ, ehhez új fészket építenek.

A barátka a költési időben főként ízeltlábúakkal él, de a nyár második felétől egyre több gyümölcsöt és bogyót is eszik. Amikor aztán július végén érni kezd a fekete bodza, szinte kizárólag ennek lédús bogyóit fogyasztja. Az őszi vonulás idején, augusztus második felétől a hímek félhangosan újra énekelnek, ez a kedves csicssergés meghatározza a bodzások hangulatát. Vonuló példányokkal októberben, sőt novemberben is találkozhatunk, de mindig akad egy-egy áttelelő is. A budapesti Városligetben és Népligetben télen megfigyelt példányok az ostorfa bogyóit fogyasztották.

☒

Fent: barátposzáta fészke
Lent: barátposzáta tojó

Péchy Tamás felvételei

A górési ragadozómadár-repatriáló telep

Dudás Miklós

Fent: a górési mentőtelep
Lent: egerészölyv a műtőasztalon

Az elmúlt években egyre sűrűbben fordult elő, hogy sérült madarakat vittek be a természetvédelmi hivatalokba, nemzeti parkok igazgatóságaira, azzal az igénnyel, hogy ezeket az állatokat próbálja meg a természetvédelem meggyógyítani, megmenteni. Ezekben a hivatalokban azonban természetesen ennek a feladatnak az ellátására nem voltak meg, s ma sincsenek meg a szükséges feltételek, ezért az ott dolgozó kollegák, vagy a legközelebbi állatkertben vagy megbízható madárbarátoknál helyezték el a sérült állatokat.

Ezek a megoldások azonban nem mindig voltak megnyugtatók, s ekkor merült fel a nemzeti parkunknál a gondolat, hogy létre kellene hozni egy telepet és egy munkacsoportot erre a feladatra. Szempont volt az is, hogy ily módon államilag ellenőrzött körülmények közé kerülhetnek még a röpképtelen egyedek is!

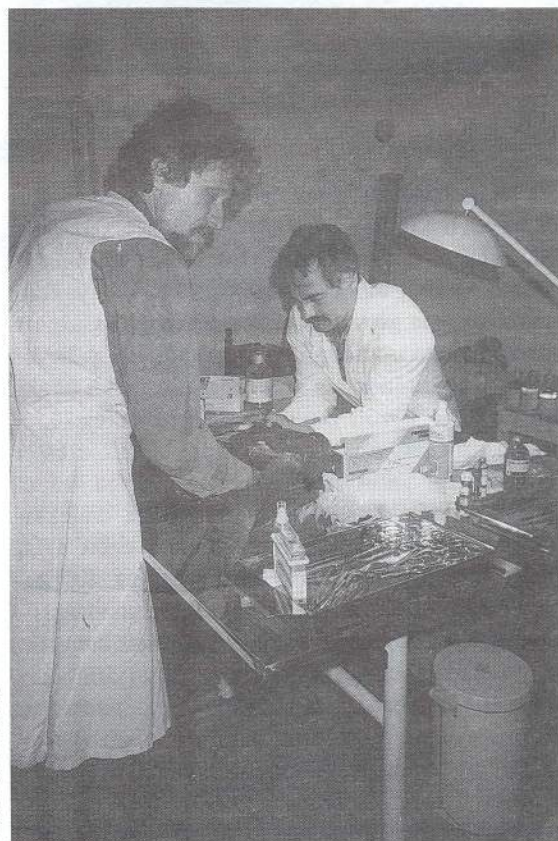
A telepet a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága 1991-ben kezdte kiépíteni egy régi tanyasi iskola helyén. A telep helyének a kiválasztásánál fontos szempontok voltak, hogy lakott területektől lehetőleg minél távolabb legyen, minél változatosabb élőhelyek vegyék körül és a felgyógyult és elvadításra alkalmas madarak megfelelő mennyiségű és változatos táplálékhoz jussanak.

A madárröpdék méretét az egyes fajok testnagyságát (térigényét) figyelembe véve alakítottuk ki, hogy egyrészt meglegyen a madarak komfort érzete, másrészt segítse őket bizonyos fokú röpkészség eléréséhez. Eddig faszerkezetű röpdék épültek, de tervbe vettük a kő volierek építését is, melyek fűtőtűk lesznek, ugyanis számos vonuló faj is bekerül az állomásra (kígyászölyv, darázsölyv stb.).

Sikerült egy laboratóriumot is felszerelni, ahol a műtéteket steril körülmények között lehet végezni. Továbbá asztali keltetőgépek is a rendelkezésünkre állnak az esetleges veszélyeztetett fészekaljakra (tojás, fióka) mentésére, valamint a telep röpdéiben a sérült párok tojásainak a mesterseges keltetésére is.

A telepre került sérült madarak jelentős része áramütött, mérgezett, lőtt, vagy betegség következtében legyengült példányokból áll.

Az aktuális sebészeti beavatkozásokat rendre Dr. Déri János állatorvos végzi el. Az elmúlt öt év során több mint 400 ragadozó madár és kb. 100 fehérgólya valamint egyéb fajok (daru, tűzok, kanalasgém stb.) kerültek a telepre. A későbbiekben kb. 40-45%-uk került „csak” vissza a szabad életbe!

A szerző felvételei

Azok a példányok, amelyek maradandó sérüléseket szenvedtek (pl. röpképtelenek), tenyésztés céljából a telepen maradnak, s a szaporulatukat (2-3 hetes korban) természetes fészkekbe azonos fajú „dajkaszüelőkhöz” adaptáljuk. Ily módon az elmúlt négy év során pl. a telepen született 10 fiatal pusztai ölyv került ki a „vadon” költő magyarországi párokhoz!

A melléképületben kialakítottunk egy „elkülönítőt”, ahol a „frissen” operált egyedeket helyezük el megfigyelés és utókezelés céljából. Beindítottunk egy táplálékállat tenyészetet is (nyúl, fehérpatkány stb.), amelyik segíti a napi takarmányellátást.

Az ilyen jellegű munkákban szeretnénk még szorosabb együttműködést kialakítani a hazai állatkertekkel és vadasparkokkal. Eddig is számos pozitív példa bizonyította mindkét fél részéről a kölcsönös segítségnyújtást, számos alkalommal érkeztek már elvadításra alkalmas madarak telepünkre, a hazai állatkertekből.

A repatriáló telep munkája jól beilleszthető abba a komplex ragadozómadár-védelmi tevékenységi körbe, amelyet már évek óta eredményesen végeznek a hazai szakemberek. A lehetőségek és a feltételek adottak új szakmai kihívásokra is, gondolok itt pl. egy vörös kánya és vándor sólyom visszatelepítési program megvalósítására. A telep az MME-vel, a WWF-el és más külföldi szervezetekkel együttműködve küzd az illegális ragadozómadár-kereskedelem ellen. Eddig a hivatalos lefoglalások útján 11 parlagi sas, 7 kerecsensólyom, 1 szirti sas, 1 pusztai sas, 3 pusztai ölyv, 1 kígyászölyv került az állomásunkra s rövid felkészítési időszak után a visszavadításuk is megtörtént.

A telep működtetéséhez és fejlesztéséhez jelentős hazai és külföldi adományokat kaptunk, pl. az Aquila Kft-től, vagy Svájc-ból, Ausztriából Dániából, amit ezúton is köszönünk. ☒

Békamentők

Szekeres Tibor

Orfű közelében található Baranya megye legnagyobb barna varangy és kockás sikló telelő helye. Sajnos a szerencsétlen állatok tavasszal, amikor felébrednek téli álmukból és megindulnak a szaporodóhely felé, nagyon sok veszélyre számítnak, de arra aligha, hogy minden második, harmadik egy autó kereke alatt végzi.

A telelőhely és a tórendszer, azaz a szaporodóhely között ugyanis egy műút halad keresztül. Az állatoknak át kell kelniük ezen az úton ahhoz, hogy elérjék a vizet, és legtöbbjük számára itt véget is ér a tavaszi vonulás, sőt maga az élet is. Így hát átsegítjük őket az úton.

Sokan megkérdik, hogy miért csináljuk, miért vállaljuk a sok nélkülözést, miért áldozzuk rá szabadidőnket, miért jó az nekünk, ha a márciusi nap-

felkelte hidegen dideregve talál bennünket egy lobo-gó tűz fényénél.

Bevallom nem is biztos, hogy mindig meggyőző választ tudok adni. Ha valakit nem győz meg a békacafatóktól síkos útszakasz, ha nem győz meg az a néma, döbbenetes kép, amint egy varangy - amely túléli a telelés összes veszélyét, amely felnő és kikerüli azt a rengeteg ellenséget, amely fenyegeti - ott fekszik szétlapítva az aszfalton, akkor én nem tudom meggyőzni.

Szerencsére vannak barátaim, akiket nem kell meggyőzni. Így mire a békák megindulnak mi, akik a Baranya megyei HC-s kételtű-hüllő szekciójában dolgozunk, felkészülünk a fogadásukra. Az út mentén, sőt már az erdőben kihúzzunk egy hálót, amely mindössze 30-50 cm magas (a békák, amikor vonulnak, nem ugrálnak, hanem másznak, még a kiválóan ugró erdei béka is). A telelőhely teljes hosszában, azaz 1200 m hosszan feszül a háló. Vigyázni kell, hogy jól le legyen földelve, mert különben átfúrják magukat alatta. Az első alaklommal 30 méterenként leástunk egy-egy műanyag vödört, de ez nem vált be, mert egy eső esetén a dombról lezúduló víz kimosztta őket és néhány állat bele is fulladt a vödrökben összegyűlt vízbe. A vödrök helyett újabban 50 méterenként csinálunk egy „T” keresztet. A legtöbb béka itt gyűlik össze. A befogott állatokat lemérjük, meghatározzuk fajukat, nemüket, korukat, és átvisszük az út túloldalára, a vízbe.

Nagyon érdekes például, hogy a barna varangy hímek semmilyen akadályt nem kerülnek ki és sokszor 5-6 méteres zuhanás után folytatják az utat. A petékkel telt nőtények óvatosabbak, ők lehetőleg az erdei csapásokon haladnak. Egy alkalommal április elején este 8 órakor +16 °C volt a hőmérséklet és egyébként is szép csendes idő volt, a békák százával jöttek lefelé a dombon. 21 órakor szinte percek alatt eleredt egy záporosó és 3 perc alatt 16-ról 5 °C-ra csökkent a hőmérséklet. Roham tempóban szedtük a békákat, de azok változatlan iramban jöttek. Az eső közben átváltott havas esőre, majd jött a hóesés. A hőmérséklet pedig -3 °C lett. Mindez alig 10 perc alatt zajlott le! Ha nem lettünk volna bőrig ázva és átfagyva, nagyon élveztük volna ahogy a békák túrják a havat és haladnak előre, persze néhány perc múlva megálltak és megdermedtek. Némelyikük még be tudta fúrni magát az avar alá. Reggelre 8 centis hó esett és csak 4 nap múlva olvadt el. Egyetlen állat sem pusztult el!

Az orfűi tórendszerben 5-6 ezer varangy szaporodik, ebből 3-4 ezer kerül veszélybe az autók miatt, ezek közül 2-3 ezret sikerült megfognunk és biztonságosan átjuttatni az úton.

Várunk mindenkit, akinek van kedve és lelkesedése az éjszakai fagyoskodáshoz, nélkülözéshez. Higgyék el megéri, mert nincsen annál csodálatosabb érzés, amikor tudjuk, hogy tettünk valamit, ami talán nem nagy dolog, de nekünk embereknek legalább annyira fontos és jól esik, mint a békáknak. Természetesen betekintethetünk ezeknek az érdekes és hatalmas életerővel rendelkező állatoknak az életébe is. ☒

25 év a madarakért

Egy házaspárt szeretnénk bemutatni a Madártávlat olvasóinak, egy házaspárt, akik egész életüket szentelték a sérült madarak mentésének, akik lemondtak álmaikról, hogy újabb és újabb madárnak adják vissza az egészségét, s ha lehet juttasák vissza a természetbe. Ez néha sikerült másszor nem, de ők mindent megtettek annak érdekében, hogy ezek az állatok minél hosszabb ideig élhessenek. Mihály Lászlónéről és férjéről van szó, akik pontosan negyed évszázadon át gyógyították, ápolták a hozzájuk bekerülő nem kevés madarat.

– Kedves Éva, hogyan és mikor kezdődött és hogyan folytatódott?

– Csaknem húsz éven át jártuk a Szeged környéki területeket és madarászunk, ami a kedvtelés mellett ponttérképezésből, szinkron

megfigyelésekből, gyűrzésekből, odútelepek ellenőrzéséből állt, no és a téli madáretetésből. Aztán lassan-lassan egyre inkább a madarak gyógyítása felé fordultunk. Ez pedig pontosan 25 éve kezdődött. Igaz, csak 1983-óta engedéllyel, amióta minden egyes madárról naplót vezettünk. Ez előírás számunkra, mint ahogy az is, milyen adatokat kell felvennünk. Régebben ezeket hiányosan vezettük fel, hiszen mindig időzavarban voltunk. Hogy előtte mennyi madarunk volt, ennél fogva nem tudom. Sőt pontosan 1983-óta sem, mert még soha nem volt időm pontosan összeszámolni. Kb. 2000 példány és 110 faj!

Visszagondolva az elmúlt 25 évre, örömmel és szívesen fogadtuk a bajbajutott madarakat, igaz, hogy az utolsó hat évben ezt már kissé kényszerűségből tettük, mivel megromlott az egészségi állapotunk. De nem volt szívünk „kidobni” őket. Hogy ez mennyi áldozattal járt, arról senkinek fogalma sem lehet. Nem csak magánéletünket, egészségünket és pénzünkét áldoztuk fel ezért, hanem életünk „nagy álmát” is. Hosszú éveken keresztül gyűjtögettünk egy hosszabb afrikai utazásra, hogyha nyugdíjasok leszünk ezt kényelmesen megtehesük. Amikor már (többszörösen) lemondtuk a madarak mentését, de továbbra is zsinórban érkeztek, akkor döntenünk kellett; vagy utazunk, vagy továbbra is mentjük a madarakat. Ez utóbbi mellett voksoltunk.

Őszintén sajnálom azokat az embereket, akik még soha nem érezték milyen felemelő érzés elárvult madárfiókákat felnevelni, beteg madarakat meggyógyítani és visszaadni a már elveszítettnek hitt életüket és szabadságukat. Ezek voltak életünk legboldogabb percei, ezeket összeadva; hónapjai, éve. Sajnos ez a kör már

Számos gyöngy-
bagoly fiókát
neveltünk föl

Popovics Lőrinc

bezárult, nem tudunk fogadni madarakat. „Nagy kár!”

– Önnek 1991-ben, majd 1995-ben megjelentek a *Madarakat mentettünk, illetve Madarak végveszélyben* című könyvei, s emlékszem, gyorsan elfogytak.

– Igen, nem kis nehézségek árán sikerült ezeket megjelentetni, mert egyesek minden igyekezetükkel és eléggé elítélhető módszerekkel, minden erejüket latba vetették, hogy ne jelenhessen meg. Hogy miért, ezt máig sem értem! Ez nem sikerült, de az sajnos igen, hogy sikerrel marták el gazdag szponzoraimat. Nagy kár, mert ha ezt nem teszik, talán még ha egy madármenhely nem is, de egy Madármenhely Alapítvány már régen működne!

Hogy a madármentést „fanatizmussal” lehet csinálni, az nem egészen helytálló a szó értelmezése szerint. Megszállottság viszont kell hozzá, ami egyenlő a határtalan madárszeretettel, ez pedig tovább egyenlő az áldozatvállalással. Ez utóbbi nélkül viszont nem létezik szeretet.

Bármennyi áldozatot is kívánt tőlünk a madarak mentése, soha egyetlen pillanatig sem bántuk meg, hogy ezt tettük. Csak azt sajnáljuk, hogy a kör tényleg bezárult és végérvényesen. Bár ez évben is - amikor férjem már halálos beteg - 11 madarat mentettünk. Azon kívül van 5 adoptált vörösvércsém - nem kalitkában. Sajnos közülük egy a tavasszal elpusztult, mert nem tudta a 3-ik tojását letojni. A harmadik tojás igen sok madárnál kritikus és - többek között - ezt sem lehet a szabad természetben megfigyelni.

– Ha ilyen sok madárral kellett foglalkozni, nem gondoltak arra, hogy néhányat átadjanak a Szegedi Vadasparknak?

Volt idő, amikor befogadtak néhány madarat, nem is néhányat, elég sokat, amikor még nem nyílt meg a nagyközönség számára. Az igazgató, aki utasítást kapott, hogy fogadja el a madarakkal kapcsolatos tanácsainkat, kezdetben igen kedvesen, barátságosan fogadott bennünket. Mi mindenben igyekeztünk segíteni. Egy ideig igen jó volt a kapcsolatunk, mindaddig amíg - egyre gyakrabban - elhangzott a részünkről „ha továbbra is így tartja a madarakat, mind elpusztul”. El is pusztultak egy szálíg. Amikor láttuk, hogy minden szavunk és segíteni akarásunk annyit ér mintha borsót hánytunk volna a falra, panaszt tettünk a természetvédelmi hatóságoknál a madarakkal való bánásmód miatt.

Megnézték. Hogy mit mondtak az igazgatónak nem tudom, de gyanítom nem dicsérték meg, mert utána zárva maradt előttünk a Vadaspark kapuja, de a madarak előtt is becsukódott, pézhiányra és fertőzésveszélyre való hivatkozással. Ezekről az érvekről annyit; az ország egyetlen állatkertje sem kap oly támogatást, mint a szegedi. A külföldi állatkertekre hivatkoznunk kár, ott valóban

vannak más helyek a madarak számára, de vannak madárklinikák is. A „bevitt” betegségekre is kár hivatkoznunk, mert nálunk gyakran igen sok madár volt kis helyen, soha sem fordult elő az, hogy megfertőztek volna más madarat vagy akár bennünket. Pedig ugyancsak sok „kirúgott” fertőző madár került onnan hozzánk. Egyik adoptált vörösvércsém is a Vadasparkból való, amelyet szintén azzal az ürüggyel rúgtak ki, hogy „fertőző”. Áramütött - ma is él és egészséges.

– Kicsit úgy érzem, hogy Ön kissé megkeseredett. Vajon miért és vajon mi lehet az oka, hogy bárki elirigyelje, vagy megkérdőjelezze az Önök negyedszázados munkáját, azt a munkát, ami véleményem szerint sokunknak a kötelessége lenne. Hiszen a körülöttünk élő madarak, állatok az esetek legnagyobb százalékában mi miattunk válnak sérültté, a mi villanydrótunk égeti el a szárnyukat, a mi autónk töri el a lábukat, a mi vegyszerünk gyengíti le. Miért kellene irigyelni bárkinek is az Önök áldozatos munkáját, hiszen ez szinte kizárólag áldozatvállalással jár, s mint a korábban megjelenő e témával foglalkozó írások is bizonyítják, alig van valaki aki átvinné ezt a nemes stafétabotot?

– Valóban megkeseredett vagyok. Az okokra tömönatokban nehéz lenne válaszolni. Hogy mi ok irigyelni munkánkat? Ezt mi is szeretnénk tudni! Ha nekünk akarnak ártani, azon könnyedén túlteszem magam és elfelejtem. Meg tudok bocsátani és vallom, hogy meg is kell. De nem tudok mindent a szőnyeg alá söpörni, annál is inkább nem, mert nem nekünk, hanem az állatoknak, az oly nagyon szeretett és féltett madaraknak ártanak vele.

P.T.

Felnevelt kúvik
szabadon engedés
előtt

Gyarapodó daruállomány Németországban

Hazánkkal ellentétben, ahol száz éve költött utoljára darupár, német földön soha nem pusztult ki teljesen ez a méltóságteljes nagy gázlómadár. Az NSZK-ban a 70-es évek elején ugyan két tucatnál is kevesebb volt a költőpárok száma, ám mára örvendetes javulás állt be ezen a téren. Ebben - a német egyesülés mellett - szerepet játszott a daru kiváló alkalmazkodó képessége is.

Német ornitológusok és lelkes amatőr segítőtársaik évtizedeken át őrzik a darufészkek környékét; a téli hónapokban markolókkal ásták fel a kiszáradt mocsarakat, hogy vízfelülethez juttassák a madarakat; egyúttal gyérítették az éger- és nyírfaerdőket, hogy a darupárok megkaphassák a költési időszakban számukra oly fontos napfényt. A *Die Vogelwelt* által közölt beszámolókból viszont az derül ki, hogy a sok fáradozás alighanem fölösleges volt, mert a daru kimondottan alkalmazkodó madár, amely helyet keresett és talált magának az ember által átalakított tájban.

A német daruállományt befolyásoló egyik legfontosabb esemény a két német állam egyesülése volt. Ezáltal (nyugati szemszögből nézve) a költő darupárok száma egy csapásra 1800-ra emelkedett, hála az NDK területén honos állománynak. Ma a 16 közül hat tartományban költ e madár; a legjelentősebb populáció (az összes daru mintegy

54%-a) Mecklenburg-Elő Pomeránia területén él. További 30% Brandenburg tartományában költ, a fennmaradó hányadon pedig Schleswig-Holstein, Alsó-Szászország, Szász-Anhalt és Szászország osztozik.

Jelentős mértékű gyarapodást mutattak ki a szakemberek a keleti országrész daruállományában. Mecklenburg és Brandenburg egyes vidékein 1975-höz képest ötszörösére nőtt a költőpárok száma. Ez még akkor is imponáló, ha figyelembe vesszük, hogy annak idején az NDK-ban nem mérték fel igazán pontosan, illetve jócskán alábecsülték a darvak számát. A gyarapodás feltétlenül erőteljes és folyamatos, miként a nyugati országrészben is. Schleswig-Holstein és Alsó-Szászország területén húsz éve még szinte csak az őszi és tavaszi vonulás idején lehetett darvakat látni; ma e két tartományban együttvéve száz fölött van a költőpárok száma.

A jelenség nem korlátozódik német földre. Nagy-Britanniából, Csehországból és Franciaországból (e térségekben évtizedek óta nem jegyezték föl költést) egyaránt olyan hírek hallhatók, hogy a daru ott is újból meglepedni látszik. Franciaországban például az utóbbi években mintegy 20.000 daru telet át rendszeresen - holott ez az ország húsz évvel ezelőtt egyáltalán nem játszott szerepet a darvak téli tartózkodása szempontjából. Egyes kutatók szerint ez a jelenség arra vall, hogy a megszokott téli élőhelyek már telítettek, több madarat egyszerűen nem bírnak el.

A daruállomány gyarapodása a vonulási útvonalak mentén is megfigyelhető. A kelet-európai és skandináviai populáció számára Németország északkeleti része az egyik legfontosabb pihenőhely az őszi vonulás idején. Az utóbbi években látványosan megnőtt az október végén, november elején megfigyelt darvak száma. 1995 októberében legalább 80.000 példányt számoltak meg. Egyedül a balti-tenger térségében (Rügen, Bock, Kírr) 35.000 daru pihent meg a nagy út előtt. Ott tartózkodásuk kárvallottjai esetenként a helyi gazdák, akik azonban - amennyiben termésüket darvak dézsmálták meg - kártérítést kapnak a tartományi kormánytól.

Egy német kutató azt is megfigyelte, hogy a szántóföldi „teríték” kínálatából a daru leginkább a kukoricát kedveli. Günter Nowald, a Mecklenburg tartományban nemrég megnyitott (a WWF és a Német Természetvédelmi Szövetség

támogatásával létrehozott) daruközpont vezetője éveken át több mint százezer darut figyelt meg. Azt tapasztalta, hogy mihelyt a gépek betakarították egy-egy kukoricatábláról a termést, a környékről szinte az összes daru odasereglett a tarlóra. Egy napon 2.900 példányt számolt meg egy 100 hektáros táblán, miközben a szomszédos területen, ahol éppen búzát vetettek, alig 250 madár bóklászott. (A daru előszeretettel csipegeti ki a frissen kiszórt vetőmagot a földből). Nowald a kukorica magasabb energiataralmával magyarázza a darvak vonzódását a nagy sárga magvak iránt.

Ha nincs kukorica, a daru képes búza- és árpszemekkel, repce- és fűmaggal is jóllakni, s persze nem veti meg a csigát, egeret, halat sem. Bámulatos rugalmasságáról tesz tanúbizonyságot élőhelyének megválasztásában is. A szakkönyvek

szerint (Peterson, Hollom: *Európa madarai*; Svensson: *Die Vögel Deutschlands und Europas*) e nagy gázlómadár „égeres, nádas mocsarakban, a talajon fészkel”. Mecklenburgban, ahol a német állomány zöme él, a kopár mezőn a darupárok beérik egy kis tavacskaival vagy egy alig hektárnyi, vizes talajú revírral. A költés sikere viszont erősen függ attól, mennyi zavarás éri a madarakat ebben az időszakban. Őrző-figyelő szolgálatra mindazonáltal nincs szükség. A fészkek többsége ugyanis ezer méternél kisebb távolságra van egy-egy tanyától vagy falutól. Így bizonyos mértékű zavarás elkerülhetetlen. Ez azonban - az állománygyarapodás fényében - nem hat károsan a költések sikerére. Vagyis a daru már távolról sem az a „remete” többé, amelynek régebben tartották.

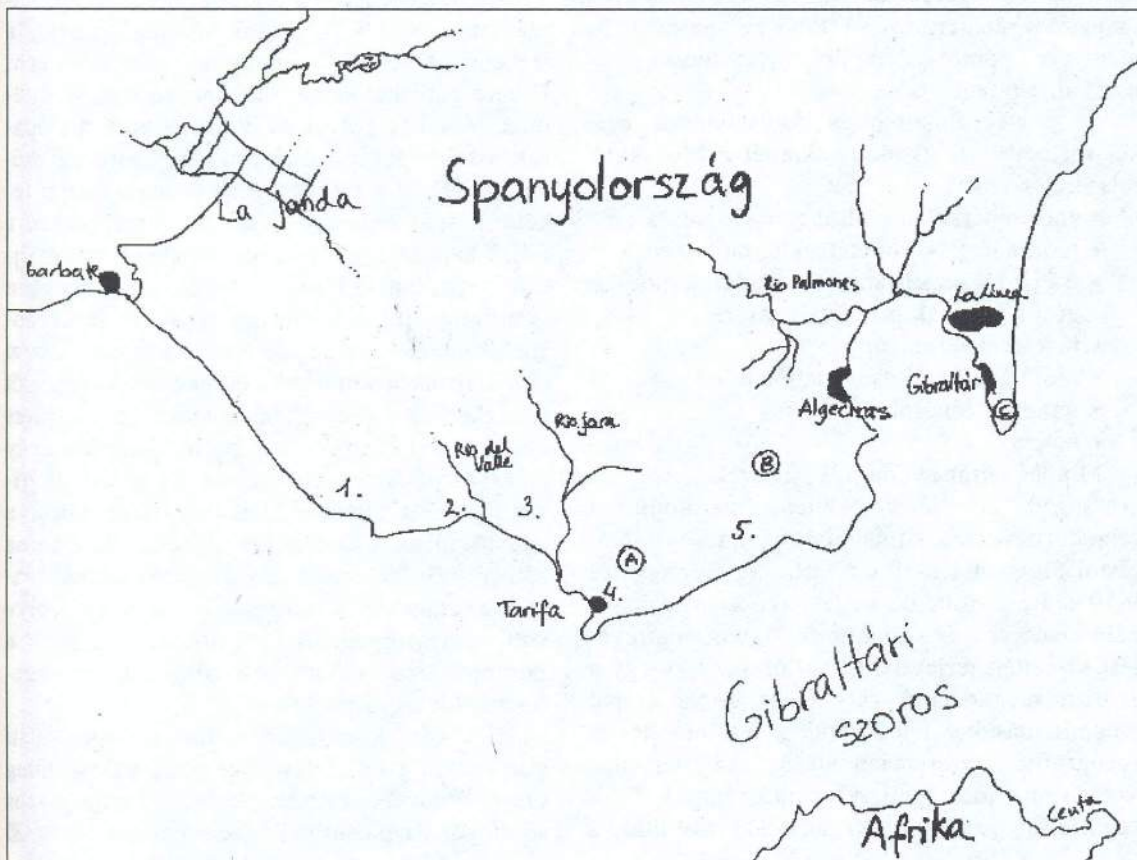
Dorogman László

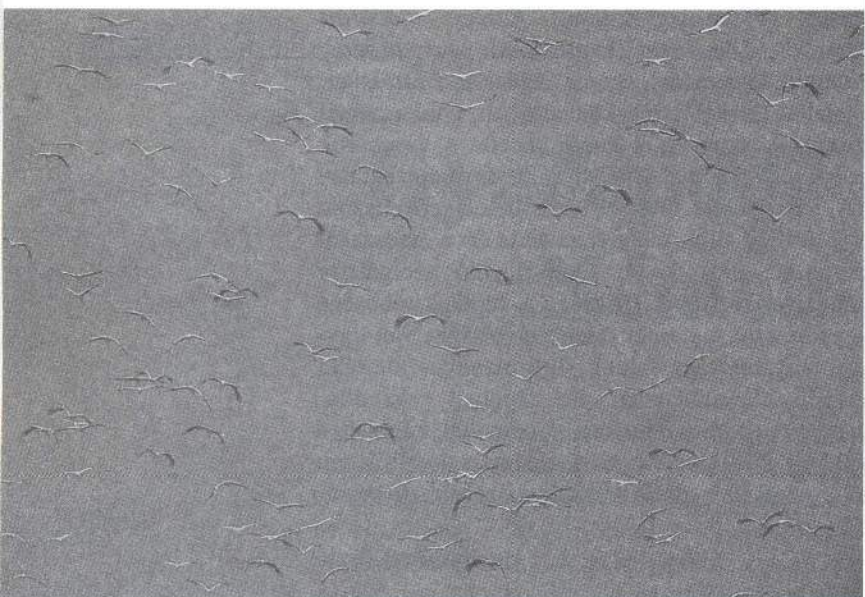
Őszi madárvonulás a Gibraltári szorosnál

Szabó Judit

Ösztöndíjasként 1996 májustól novemberig Spanyolországban, a madridi Complutense Tudományegyetemen folytattam tanulmányaimat. Az

ott töltött fél évből három hónapot délen, a Gibraltári-szorosnál töltöttem nagy testű vándorló madarak számlálásával. Július és augusztus hónapban a madridi Complutense Tudományegyetem 16 hallgatója Manolo Fernandez-Cruz veze-

Gólyák

tésével a vonuló fehér gólyákat számolta, ennek a csoportnak egyik tagja én voltam. Célnk a nyugat-európai populáció létszámbevétele és a vonulási szokások részletes tanulmányozása volt. A számláláson kívül figyeltük a következőket:

- a széliránytól függően hova érkeznek a madarak az átkelés előtt;
- a széliránytól függően hol szelik át a szorost;
- hány egyedből állnak a csapatok;
- egyéb adatok (repülési magasság bevétele, viselkedés stb.).

Hogy minden csoportot meglássunk, egyaránt kellett megfigyelőpontnak lennie a szárazföld belseje felé (az érkező csapatok detektálására) és a tengerparton (a ténylegesen átkelő csapatok számolására). A több éve használt öt megfigyelőpontot a mellékelt térképen számokkal jelöltem.

A megfigyelőpontokon folyamatosan két-két személy tartózkodott, akiknél a következő felszerelés volt:

- anemométer - a szélesebbség mérésére;
- termométer - a hőmérséklet mérésére;
- iránytű - a szélirány és a madarak mozgási irányának meghatározására;
- távcső és teleszkóp;
- rádió adó-vevő vagy rádiótelefon;
- térkép a zónáról;
- notesz.

Minden órában mértük a szélirányt-, és erősséget, a hőmérsékletet, bevéltük a felhőborítást és a látótávolságot (ami az időjárástól függően 1,5-10 km volt). A megfigyelés 9-19 óráig tartott, de ha termikeket nem használó madarakat is számoltunk, úgy a megfigyelést ki kellett terjeszteni 7-20 óráig. Egy-egy a szorost megközelítő zárt fehér gólya csapat megpillantásakor lejegyeztük a feltűnés helyét (geográfiai referenciaponttal), az egyedek számát, az időt (percnyi pontossággal), és a repülési magasságot. Az adatokat közöltük a

következő megfigyelőponton lévő társainkkal. A csapat mozgását végig követtük, lejegyezve a magasságban, irányban, csapatszerkezetben bekövetkező változásokat. Az utolsó megfigyelőponton lévők ezenkívül lejegyezték, hogy a gólyák mikor és hol hagyták el a tengerpartot, milyen irányban repültek át a szoros felett (megnevezve az afrikai referenciapontot) és azt, hogy mikor vesztették el őket szem elől. Minden este összevetettük a különböző megfigyelési pontokon gyűjtött adatokat, felrajzoltuk az egyes csapatok útvonalát, és megvitattuk az aznapi eseményeket.

Ezen kívül minden nap elment két-két társunk a közelben lévő mezőgazdasági területekre (a térképen La Janda) és a Palmones folyó melletti szeméttelre, ahol a táplálkozó gólyák PVC gyűrűit olvastuk le. Portugál, német, francia, holland és svájci madarakat egyaránt láttunk. A spanyolországi állomány nagy része visel színes műanyaggyűrűket, amik alapján egyedileg azonosíthatók. A csapatok gyakran több napot eltöltöttek a spanyol szeméttelre, mielőtt nekivágtak a szoros átszelésének. Légvonalban 14 km ez a távolság, de mivel a fehér gólyák a kedvező légáramlatokkal repülnek, ha a szél iránya és erőssége kedvezőtlen, gyakran a távolság többszörösét kell tenger felett repülniük. 1996 őszén 102.511 gólya érkezett a megfigyelőpontokhoz 410 csapatban, és megfigyeléseink szerint biztosan átrepült Afrikába 91.416 madár 267 csapatban. Érdekességként meg kell említeni, hogy novembertől kezdve Afrikából érkező fehér gólya csapatokat lehet megfigyelni.

Szeptemberben és októberben kisebb létszámmal tovább folytattuk a megfigyelést, a térképen A, B és C pontokkal jelölt helyeken. Fekete gólyákat és ragadozómadarakat számoltunk. A fehér gólyáktól eltérően ezek a madarak kisebb, lazább csapatokban, vagy egyesével szeltek át a szorost. Engem legjobban a fekete gólya vonulása érdekelt, ezért ezzel a fajjal kapcsolatban is igen részletes adatgyűjtést végeztem. Először sikerült alvóhelyeiken is megfigyelni a fekete gólyákat. A fehér gólyával ellentétben az ide érkezett madarak nem táplálkoztak a közelben, és nagyon kevés időt tartózkodtak itt az átkelés előtt. Az 1990-es évek adatai szerint 20 ragadozófaj mintegy 350.000 példányával szokott ősszel a Gibraltári-szoros felett átkelni Afrikába. Ezek közül a jelentősebbek a darázsölyv 100.000, és a barna kánya 120.000 példánnyal. Ezekonkívül nagyobb számban a törpesas és a kígyászölyv volt megfigyelhető. Feltűnő, hogy a Boszporusszal ellentétben alig lehetett egerészölyvet megfigyelni.

A szoros környékén töltött hónapok alatt szinte nem volt szélcsendes nap, valószínűleg ezért rendezik minden évben Tarifa város strandján a windsurf világbajnokságot. ☒

A télvég, koratavas virágai

Kecskés Ferenc

Január végén, februárban az ország nagy részén még javában uralkodik a tél, a Szársomlyó-hegy déli lejtőin azonban a száraz fűcsomók, hófoltok között kis zöld levélpárokkal övezve fehér, halvány rózsaszín virágok jelennek meg. A tavasz közeledtét jelző első virágzó növényfajunkat a tudomány magyar kikerics néven ismeri 1867 óta. A Janka Viktor által adott név kicsit csalóka, mivel a hazai populáció a faj elterjedésének északi határát jelöli. Areája dél felé, a Balkán-félsziget nyugati része felé kiterjedtebb,

hozzánk legközelebb az Adriai-tenger partján virágzik. A hazai flóra egyik értékes, fokozottan védett faja, eszmei értéke 30.000 Ft. Melegkori reliktum, a jégkorszakokat valószínűleg hévforrások környezetében vészeltte át.

A kikerics nemzetség még két fajjal képviselteti magát hazánkban. Az őszi kikerics szeptember-október hónapban a nedvesebb réteket díszíti sötétrózsaszín virágaival. A homoki kikerics a sztyeprétek, homokpuszták őszi virága, a magyar flóra bennszülött, védett faja, eszmei értéke 10.000 Ft. A

Téltemető

Colchicum nemzetség közel harminc faja dél-európai, észak-afrikai, nyugat-ázsiai, súlypontosan mediterrán elterjedésű. A *Colchicum* név Kis-Ázsia egyik ókori tartományát, kolkhiszt idézi, amely a Fekete-tenger észak-keleti partvidékén feküdt. Itt készítette monda szerinti kolkhiszi királynagy, Medea e növényekből varázsszereit. A kikericsen található, de különösen a magokban felhalmozódó, mérgező alkaloidjának, a colchicinnek légzésbénító hatását már az ókor embere is ismerte. Ma leginkább kromoszómaszám meghatározásokhoz, poliploid sejtek létrehozásához használják.

Üde erdeinkben február végén, márciusban bontogatja sárga virágait a téltemető. A tenyeresen tagolt gallérlevelek fölötti sárga csészelevelekből, mézelővé módosult szirmokból álló virágok nem túl hosszú életűek, négy-nyolc nap elteltével termést érlelnek. A virágzást követően jelennek meg a vékony sallangokra hasogatott levelek. Április végére, májusra már ezek is eltűnnek, a növény a talajban rejtőző gumójába húzódik vissza és várja a következő tavaszt. A nemzetség tudományos neve a görög er - tavasz és az anthos - virág szavakból ered. Népi neveinek többsége is a télvég-tavaszkedvet jelzőjére utal, csillagos télke, kikeletnyitó, paponya, téli hunyor.

A téltemető a mediterránumban őshonos növény, nálunk jövevény, adventív faj. Azt,

hogyan a rómaiak honosították meg, vagy a középkori kolostorkertekből vadult ki, nem tudjuk. Előfordulása hazánkban szórványos. Kisebbségi populációi még élnek a Budai-hegységben is, de talán legismertebb előfordulása az Aszföld melletti erdő, amely a nagy egyedszámban való előfordulásnak köszönhetően védettséget kapott. Más populációi is védettek, hiszen a faj törvényes védettséget élvez, eszmei értéke 5.000 Ft.

A nemzetség két egyéb faja Dél-Európában, Kis-Ázsiában, további hat képviselője pedig Kelet-Ázsiában él. Egyes fajait dísznövényként ültetik.

Szintén az üdőbb erdeink aljnövényzetében él a legismertebb tavaszhihnök, a hóvirág, vagy népi nevein, fejtér tavaszika, Gergely-napi virág, tejvirág, gyolcsika, árvavirág, gyócsé. Levelei az avart felnyomva, átlukasztva sokszor már az első enyhébb napokban előkerülnek. Virágzása, az időjárás függvényében, február-április hónapokban zajlik. A melegebb mikroklímájú területeken a virágzási idő rövid, körülbelül egy hét. A hűvös erdőkben ez akár három-négy hétig is elhúzódhat. Az elvirágzás után a levelek május végéig élnek, majd elszáradnak. A növény az eddigre már kellő tartalék tápanyaggal feltöltött hagymájába húzódik vissza a következő tavaszig.

A hóvirág még törvényben nem védett, de védelemre szoruló növényünk. Az üzleti célú tömeges virágszedés nyomán populációi egyre jobban degradálódnak. Az ismert, tavaszönként gyűjtők által látogatott és a rejtettebb, nem vagy kevésbé ismert populációk között ma már kimutatható a virággyűjtés okozta eltérés. A gyűjtők általában a nagyobb virágú egyedeket szakítják le, így azok nem tudnak magot érlelni, szaporodni. A kisebb virágú egyedek megmaradnak és magot érlelnek. A rendszeresen szedett populációkban a virágméret csökkenése figyelhető meg. Az ismeretlen, rejtett populációkban a különböző virágméretű egyedek szaporodási esélye egyenlő, így a virágméret eloszlása változatlan marad. Régebben nemcsak a virágát gyűjtötték a növények, hanem a hagymáját is, amely a népi gyógyászatban használt hánytatószer volt.

A hóvirág egész Európában elterjedt. Nemzetsége közel tíz fajt számlál, a rokon fajok Nyugat- és Kis-Ázsiában élnek.

A tavaszi nap első sugaraira előbújó és virágzó néhány fajunkat március-áprilisban több tucat növény követi, kihasználva azt a fényben gazdag időszakot, ami a lombfakadásig rendelkezésükre áll. ☒

Hóvirág

Péchy Tamás felvételei

Mi lesz veled vidra?

Gera Pál

Az európai vidra napjainkban az egyik legvesélyeztetettebb menyétféle ragadozója kontinensünknek. Gyakorlatilag majd minden országban, ahol előfordul teljes védelmet élvez, ez alól mindössze néhány kivétel akad (pl. Albánia, Finnország, Norvégia, Írország, Belorusszia, ahol védett ugyan, de időszakos vadászata engedélyezett).

Az állományok megmaradása, szaporodása és terjedése érdekében Európa nyugati országaiban évtizedek óta komoly, összehangolt munka folyik, amelynek az elmúlt évek során hazánk is részese lett. Csak úgy menthető meg a vidra megmaradt állománya, ha koordináltan folyik a faj létét veszélyeztető okok feltárása, s megoldási javaslatok beépülnek az adott országok jogi, és közgazdasági szabályzó rendszerébe, megértetve és elfogadtatva a védelem fontosságát a politikussal, a végrehajtó hatalommal és a lakossággal egyaránt.

A vidra Magyarországon 1974 óta fokozottan védett faj. Nálunk mindig a ritkább ragadozók közé számított, de az tény, hogy egyes területeken állománya az utóbbi évtizedekben feldúsult, aminek oka egyfelől a nagy kiterjedésű mesterséges halastórendszerek kialakítása, másrészt a fokozott védelem alá vonása.

Sajnos azonban a legutóbbi néhány évben helyenként olyan mértékűvé vált az élőhelyek tönkretétele, s annyira elharapózott az illegális vadászat, hogy számolni lehet az állomány csökkenésével.

Magyarországnak pedig kulcsfontosságú szerepe van a vidra megtartásában, hiszen a Kárpát-

medencei állomány, mint génbank szerepelhet a térségben.

Napjaink legfontosabb feladata az élőhelyek megőrzése, az ottani állományok megtartása, az egymástól elszigetelt populációk közötti „ökológiai folyosók” „zöldfolyosók” kiépítése, a faj illegális üldözésének a megfékezése. A probléma elsősorban gazdasági, hiszen a magánkézbe került halastavak tulajdonosai tüzzel-vassal írtanak mindent, ami halat fogyaszt, s ezáltal számukra kárt okoz. Ennek orvoslására ki kell dolgozni azokat a kompenzációs rendszereket, amelyek révén szót lehet érteni a gazdákkal. Végre megszületett az új természetvédelmi törvény, ami már valóban korszerű, napjaink kihívásainak megfelelő elvárásokat fogalmaz meg és jogosítványokat ad a természetvédelmi hatóság kezébe. A törvény viszont csak úgy töltheti be funkcióját, ha a leírt paragrafusok meg is valósulnak, ezért nagyon fontos, hogy annak végrehajtási utasítása, a fajok védelmét tekintve, rugalmasabban kezelje a kártérítési kérdéseket, esetenként ezek megoldásába bevonva a civil szervezeteket is. Ki kell dolgozni és alkalmazni kell azokat a lehetséges ösztönzőket (adó, és hitelkedvezmények, pénzügyi támogatás), amelyek a gazdálkodókat a területek természetszerűbb, extenzív művelésében teszik érdekeltté, nem pedig a még most is nagyban tapasztalható intenzív gazdálkodásban. Ha a gazdákkal nem sikerül elfogadtatni a természetvédelmi elvárásokat, úgy nagyon sok terület tönkremehet, ezzel visszaszorulhatnak ritka, védett állat, és növényfajok. ☒

Bagosi Zoltán felvételei

Somogyi viperák

Lazányi István

A keresztés vipera, amelyik a legnagyobb elterjedési területet birtokolja Európában, jól elszigetelődő populációkra oszlik Somogy megyei biotópjain. A populációkban megtalálható a faj törzsalakja a keresztés vipera, alfaja a balkáni keresztés vipera és egy színváltozata a fekete keresztés vipera. Az élőhelyei a legkülönbözőbb biotópokra esik, kezdve a mocsaras tisztásoktól a halastavak gátjain keresztül a füves-homokfutásos pusztáig. Tapasztalataim alapján azonban a terület mikroklímája és táplálékellátottsága döntően befolyásolja az életteret. Még a látszólag optimális élettereken is csak 10-100 m²-re szorítkozik az egyes területek populációja. A Baláta-tói Természetvédelmi Területen élő populáció például csak a tó egy bizonyos oldalán található. Három éves időszak alatt máshol nem figyeltem meg állatokat. Az itt élő állatok száma, melyek a balkáni alfajhoz, illetve a fekete színváltozathoz tartoznak, kb. 50 példány. Előfordulnak még a Kaszói erdőben is, de sehol sem nagy számban és itt előszeretettel tartózkodnak a fiatal telepítésű fenyő illetve tölgy csemetésekben, ahol homok is van.

Egy kisebb populáció él a Kis-Balaton melletti Gyótapusztán homokos, füves biotópban. Eddig 10-15 állatot láttam illetve vizsgáltam meg itt. Az itt élő populációt a zalai állományhoz hasonlóan a törzsalak teszi ki. Jelentős populáció él a Boronka Tájvédelmi Körzet területén, több részre tagolódva ami a Búsvári halastavon keresztül Kak-pusztán át a Dávodi-Csikotai halastavakig tart. Ez a terület faunisztikailag is rendkívül értékes, mivel rovar, kétéltű, hüllő világában megtalálhatók a síkvidéki és a hegyvidéki fajok is. A keresztés vipera pedig -

Fekete keresztés vipera

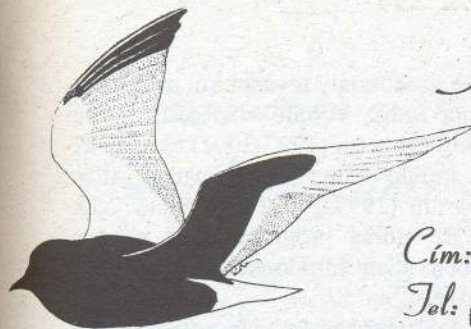

noha még bizonyítva nincs! - előfordul törzsalakjában és alfajként is egy élőhelyen belül, sőt keverednek egymással. Az itt élő populációkat 1987 óta kísérem figyelemmel. A fent említett területeken kb. 3-5 kisebb népesség található 10-30 illetve 40-60 példányos csoportokban. Az egyik legbiztosabb monitoringozás a telelésből való előbújáskor kínálkozik, ugyanis a hímek 2-3 héttel előbb jelennek meg mint a nőstények, így még az ivararányt is figyelemmel lehet kísérni. Ez az időszak (10 évre visszamenőleg összesítve) március 10 és 25 között kezdődik, ha a 13 óra körüli hőmérséklet talajközélen eléri a 12-15 °C-ot.

Mivel a hűvös időt meglepően jól bírják, előfordulhat februári megjelenésük is. Általam észlelt legkorábbi előfordulás 1991 február 13-án egy hím példány volt. Pedig a hőmérséklet 13-14 óra között csak +9 °C volt.

A hímek megjelenését követően kezdetét veszi egy párzást megelőző vándorlás, ahol az állatok nagy távolságokat megtesznek párt keresve. Érdekességként megfigyeltem, hogy az ivaréretlen állatok is kóborolnak ebben az időszakban. A párzást követően az állatok az ún. „vadászterületeikre” vonulnak, sokszor „kolonizálva”, ami 4-10 állat egymástól 2-20 m-re való egymás mellett élését jelenti. A hím állatok táplálkozása egész évben folyamatos. A vemhesült nőstények augusztus elején-közepén a telelőhelyek felé húzódnak, ahol a hónap végén, szeptember közepéig bezárólag megtörténik a fiálás. Az újszülött állatok feltevésem szerint a felnőttek szagnyomai alapján találják meg az alkalmas telelőhelyeket. Tapasztalatom alapján az első 5-10 napban az újszülöttek nem távolodnak el messzebbre anyjuktól, noha utógondozásról nem lehet beszélni. Az első vedlésig nem táplálkoznak, ami általában a 10-ik napig megtörténik, s csak ezután kezdenek el vadászni egyenesszárnyúakra, az évi fiatal gyíkokra. Mivel eléggé óvatlanok, igen sok pusztul el belőlük az első hetekben a madarak, és más pusztító tényezők miatt. Az idősebb állatok ellenben már igen éber - főleg nyáron - villámgyorsan menekülők. Jellemző, hogy a Boronka területén dolgozó munkatársaim éveken keresztül nem, vagy csak egy-egy példányt látnak belőlük. A Somogy Természetvédelmi Szervezet 1996 március 22-én történt elnökségi ülésén döntött a keresztés vipera védelmi program elindításáról. Ez a program jelenleg kimerül az egyedszámlálásból, az egyes példányok jellegzetességeinek, méreteinek adatlapokra történő felvételéből valamint a populációk mozgásának a nyomon követéséből. Szeretném ha a jövőben az ország valamennyi élőhelyén sikerülne egy átfogó állományfelmérést elvégezni, mert tapasztalatom szerint ennek a viperafajunknak is fogy az állománya. Egyik évről a másikra tűnnek el csoportjai, élőhelyeik zavarása, felszámolása miatt. Félek, mire mindent megtudhatnánk róluk, nem lesz miről tudni! ☒

A szerző felvétele

A Vízimadár-védelmi Szakosztály híradója

1997/2.

Cím: 2890 TATA, Vértesszőlősi út 7.

Tel: (34) 486-202, (30) 343-453 Fax: (1) 175-83-27, E-mail: vusz@mme.zpok.hu

Mindenek előtt szeretettel köszöntöm azokat, akik legutóbbi híradónk óta jelezték a szakosztályba lépési szándékukat. Ismételt jelentkezésünk oka, hogy néhány olyan aktualitásról kell beszámolnunk, mely egyrészt a közelmúltra, másrészt az előttünk álló időszakra is vonatkozik. Ezúttal Szakosztályunk tavaly év végi 1. Közgyűlésén elhangzottokról szeretnénk mielőbbi tájékoztatást adni, és bár e sorok írása idején még tartja magát a kemény tél, a tavasz közeledtével új feladatok lépnek a mostaniak helyébe (vagy mellé), melyekre mindannyiunknak időben fel kell készülni. Reményeink szerint híradónkkal legközelebb a nyár vége táján jelentkezünk, de addig is minden vízimadarasnak jó terepi munkát kívánunk!

Beszámoló a Vízimadár-védelmi Szakosztály 1. Közgyűléséről Visegrád, 1996. december 6-8.

AVízimadár-védelmi Szakosztály nyári fonyódi alakulóülése után 1996. december 6-8. között Visegrádon megrendeztük első Közgyűlésünket, melynek ezúttal a gyönyörű környezetben levő Erdei Iskola adott otthont. A Közgyűlés összehívásának célja volt egyrészt, hogy megválassza a Szakosztály vezetőségét, megvitassa és elfogadja a szakosztály Szervezeti és Működési Szabályzatát, az 1997-re szóló feladat- és költségvetési tervezetet, valamint, hogy életrehívja a Lúd és Réce Munkacsoportot.

A Közgyűlést Kállay György, Egyesületünk Elnöke nyitotta meg, s jelképértékűnek tartotta az összejövetelt, hiszen az MME is valahol innen, Visegrádról indult el. Kérte, hogy szakosztályunkat az összetartás és a jó csapatmunka jellemezze.

A jelenlevők (28 fő) száma alapján a Közgyűlés határozatképtelen volt, így feloszlata utáni újra összehívásával már szavazatképesé vált (Teljes tagság 1997. december 6-án 63 főből állt!).

Az általános napirendi pontok közül a szavazatképes tagság elsőként a szakosztály Szervezeti és Működési Szabályzatát (SZMSZ) vitatta meg, s néhány ponton tett változtatás után azt egyhan-

gúan elfogadta. Az előzetesen összeállított, 1997-re szóló feladattervet egyhangúlag, az 1997-re vonatkozó költségvetési tervezetet a Közgyűlés egy tartózkodással elfogadta. Az SZMSZ az alábbi szabályozásokat tartalmazza:

I. A Szakosztály célkitűzései és feladatai

1. A Magyarországon előforduló vízimadarak védelme.
2. Az 1. pontban meghatározott célkitűzés megvalósítása érdekében védelmi és kutatási programok kidolgozása és gyakorlati megvalósítása.
3. Részvétel a nemzetközi együttműködést igénylő programokban.
4. A széles nyilvánossággal megismertetni a védelem fontosságát, célját és eredményeit.

II. A Szakosztály működésének alapelvei

1. A Szakosztály tevékenységét a Természetvédelmi Törvény és miniszteri rendeletek, illetve az MME Alapszabálya és működési szabályzata alapján végzi. E szabályozók a Szakosztály valamennyi tagjára kötelező érvényűek.
2. A Szakosztály Szervezeti és Működési Szabályzatát, annak esetleges módosításait a Szakosztály tagsága fogadja el.
3. A Szakosztály tagjai munkájukat önkéntes alapon végzik.
4. A Szakosztály tevékenységét a Közgyűlés által jóváhagyott éves munkaterve alapján végzi.

III. Szakosztály tagjai

A Szakosztálynak csak MME tagok lehetnek tagjai. A Szakosztály tagja az MME tagok köréből önkéntes jelentkezéssel bárki lehet. A szakosztályi tagság feltétele a mindenkor Szervezeti és Működési Szabályzat betartása.

A szakosztályi tagság az MME tagság Alapszabály szerinti megszűnése esetén automatikusan megszűnik.

Tagok jogai:

- Résztvenni a Szakosztály rendezvényein, akcióin.
- A Szakosztály tevékenységével kapcsolatos észrevételeit a Vezetőség, illetve a Közgyűlés tudomására hozni.
- Kezdeményezni a Szakosztály működési körébe tartozó tevékenységet.
- A Szakosztály életével kapcsolatban tájékoztatást kapni.

Tagok kötelezései:

- Az MME tagjaira vonatkozó szabályok betartása.
- A Szakosztály SZMSZ-ének betartása.
- Lehetősége szerint a Szakosztály működtetésének támogatása.

IV. A Szakosztály taggyűlése

A Szakosztály taggyűlést évente egyszer össze kell hívni.

A taggyűlés gyakrabban összehívható, ha ezt a tagság 10 %-a külön kéri, illetve ha ezt más tényező indokolja.

A szakosztályi Közgyűlés kizárólagos hatásköre:

- Vezetőség megválasztása 5 éves időtartamra.
- Szakosztály éves munkatervének elfogadása.

V. A Szakosztály Vezetősége

1. A Szakosztály 7 fős Vezetőségét az MME Alapszabály előírásai szerint 5 éves időtartamra a Közgyűlés választja.

A Vezetőség feladata és hatásköre:

- Az MME Alapszabályában és SZMSZ-ében előírtak betartása és betartatása.
- A Szakosztály tevékenységének elvi irányítása.
- A Közgyűlés évenkénti összehívása.
- Éves munkaterv tervezetének elkészítése és Közgyűlés elé terjesztése.
- Éves költségvetés készítése.
- Szakmai munkacsoport létesítése, vezetőjének kinevezése.
- Kapcsolattartás az MME Elnökségével, más szakosztályokkal és bizottságokkal.
- Gondoskodik a Szakosztály adatbázisának szakzerű kezeléséről és az adatok védelméről.
- Gondoskodik a Szakosztály tagságának folyamatos tájékoztatásáról.

VI. Tisztségviselők feladata és hatásköre

Elnök

- Gondoskodik a vezetőségi ülések összehívásáról, az éves beszámoló, munka- és pénzügyi terv elkészítéséről és a Vezetőség elé terjesztéséről.
- Gondoskodik a Közgyűlés összehívásáról.
- Évente beszámol az MME Közgyűlésének a Szakosztály tevékenységéről.
- Gondoskodik a szakmai munkacsoportok tevékenységének felügyeletéről.
- Gondoskodik a nemzetközi kapcsolattartásról.

Titkár

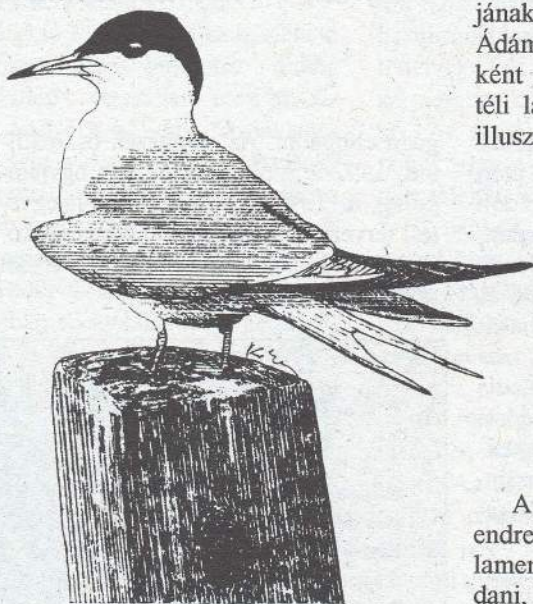
- Feladata a szakmai programok megvalósításának megszervezése. □

A Közgyűlés az SZMSZ-nek megfelelően 5 éves időtartamra az előre kiadott jelölőlista (13 fő) alapján titkos szavazással 7 fős szakosztályi vezetőséget választott. A szavazás eredményeként a szakosztály vezetőségi tagjai a következők: *Szimuly György* (elnök), *Szabó Balázs* (titkár), továbbá *Boros Emil*, *Ecsedi Zoltán*, *Molnár László*, *Musicz László*, *Nagy Tamás*.

A beszámolókat sorát *Szimuly György* kezdte meg a Szakosztály nyár óta kialakított nemzetközi kapcsolatairól. A Vízimadár-védelmi Szakosztály a Wetlands International szinte valamennyi szakcsoportja felé jelezte együttműködési készségét, melyek között van a Kormorán-, a Hattyú-, a Gém-, a Lúd-, a Réce-, valamint a Veszélyeztetett Vízimadár Kutatócsoport is. A Partimadár

Kutatócsoporttal (Wader Study Group, WSG) már évek óta jó kapcsolataink vannak a Partimadár Munkacsoportunk révén. A jövőben kezdeményezzük még a Wildfowl & Wetlands Trust (WWT) (Slimbridge) angliai székhelyű szervezettel is a mielőbbi kapcsolatfelvételt.

A PARTIMADÁR-ral, mint a VVSZ szaklapjával, a kapcsolatban a tagság javasolta, hogy eredeti, érdeklődésre számotartó külföldi cikkeket is közöljön. A külföldi cikkek magyarul is, vagy bőséges magyar nyelvű összefoglalóval jelenjenek meg a PARTIMADÁR-ban. A tagság állásfoglalása volt továbbá, hogy minden hazai fórumot meg kell ragadni ahhoz, hogy a szakosztály mind szélesebb körben ismertté váljon. Ennek egyik első lépcsőfoka, hogy a Tűzokban és a Madártávlat-ban jelenjenek meg olyan témájú cikkek, melyek eltérnek a PARTIMADÁR tudományosabb irányvonalától, ugyanakkor látványosabb, illusztratívabb környezetben hívja fel a teljes MME tagság figyelmét különböző tevékenységeinkre, eredményeinkre.

A szakosztály újonnan elfogadott SZMSZ-e alapján a Vezetőség kezdeményezte a Partimadár Munkacsoport mellett a Lúd és Réce Munkacsoport felállítását is, melynek felelősül-vezetőség helyett – két főt, *Musicz Lászlót* és *Szabó Balázst* jelölte ki. A munkacsoport a jövőben programokba foglalva valósítja meg kitűzött céljait, melyek között szerepel pl. a Cigányréce, a Kis lilik, valamint a Bütykös hattyú Kutatóprogram is. A Partimadár Munkacsoport tovább kívánja folytatni, és minél több hazai területre kiterjeszteni a területi partimadár fajok felmérési programját.

A szakosztály további két nagy programot indít: Vonuló Vízimadár Monitoring Program (1997-2001) és az 1997-től induló Magyar Vízimadár Atlasz Program (1997-1999) a fészkelő fajokra. Ez utóbbi programunkról részletesebben jelen híradónkban adunk tájékoztatást.

A korábbi vízimadár szinkronszámlálások szervezettebb formában a Vonuló Vízimadár Monitoring Program keretei között kettős céllal, 1997 januárjától szakosztályi szervezésben folyik. A találkozón a területi képviselők bevonásával elkészítettünk egy minimális számú területlistát, melyeken hosszabb távon heti számlálásokat és részletesebb ökológiai vizsgálatokat végzünk.

Két előadás szolgált arra, hogy ne legyen annyira száraz és egysíkú a találkozó hangulata. *Boros Emil* diavetítéses előadásában egyrészt beszámolt a partimadarakon végzett táplálkozás-vizsgálatainak eredményeiről, majd a Partimadár Munkacsoport a Kiskunsági Nemzeti Parkban, a Kelemen-széken végzett élőhelyrekonstrukciós programjának eredményeiről. *Selmeczi Kovács Ádám* a vasárnapi kirándulás előszavaként fűzött néhány szót a Dunakanyar téli látványaihoz, melyeket fotókkal is illusztrált.

S, hogy ne feledjük vérbeli madarász mivoltunkat sem, *Dr. Sós Endre* megfigyelése nyomán az Apátkút-kőbányába helyeződött át ideiglenesen a Közgyűlés, ahol egy törpekuvikt (!) próbáltunk újra megkeresni az erős szürkületben. Végül csak a kitaróknak sikerült másnap ismét látni a ritkaságot.

A találkozó házigazdájának, *Szentendrei Gézá*nak ezúton is szeretnék valamennyiünk nevében köszönetet mondani, hogy szállást, meleg ételt, s magas színvonalú technikai eszközök sorát biztosította a találkozó gördülékenysége. A felmerült kellemetlenségekért utólag is elnézést kérünk! *Dr. Sós Endre*nek a szervezésben nyújtott segítségért mondunk köszönetet.

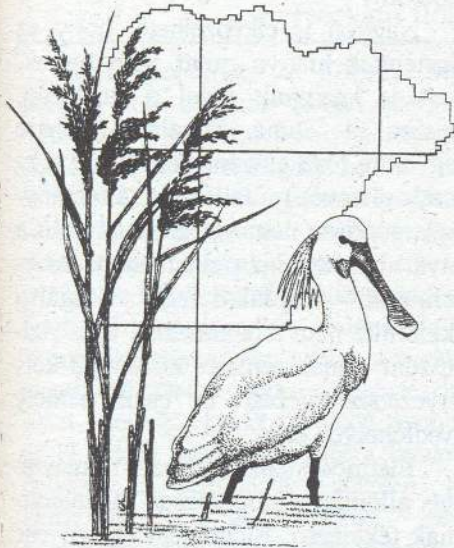
Szimuly György, Elnök □

A Vízimadár-védelmi Szakosztály új telefonszámai:

(34) 486-202

(30) 343-453

Előkészületben a Vízimadár Atlasz

Kísérleti jelleggel újszerű felmérő programot indít 1997-től a Vízimadár-védelmi Szakosztály a "Magyar Vízimadár Atlasz Program 1997-1999" elnevezéssel. A program elsődleges célja, hogy a Magyarország területén fészkelő vízimadár-fajok elterjedéséről, állomány nagyságáról és állománysűrűségéről pontos képet kapjunk, valamint hogy az egyes fajok vagy fajcsoportok élőhelyigényéről alapinformációkat szerezhessünk. A program további célja, hogy mindezen információkat, felmérési eredményeinket reprezentatív köntösbe bújtatva hozzuk nyilvánosságra, mely Magyarországon az első ilyen jellegű próbálkozás. Nem utolsó sorban a hivatásos természetvédelmek is értékes, használható információkat nyújt. Mindezek mellett bebizonyosodik valamennyiünk számára, hogy az MME tagsága képes-e akár egy szűkebb fajcsoport országos szintű felmérésére.

Programunk három fészkelési időszakot (1997., 1998. és 1999.) ölel fel, évenként (lehetőség szerint) más-más fajok, fajcsoportok, vagy területek állományadatainak egységes módszer szerinti felvételezésével. A program során Magyarországot 2,5 x 2,5 km-es, ún. UTM négyzetekre osztottuk fel, mellyel az egyes madárfajok fészkelőterülete egyszerűen kódolható. Ezen kódok helyettesítik később a terület nevét, és e négyzetekre adjuk meg a faj aktuális fészkelőpárjainak számát. A program hatékonysága is ezen mérhető, hiszen a cél, hogy minél több négyzetről legye-

nek értékelhető információink. Egyes fajok – különösen a ritka, szórványos fészkelők – az ország csupán néhány területén (néhány négyzetben) költenek, így országos felmérésük viszonylag könnyen kivitelezhető. Ez azonban nem jelenti azt, hogy felmérés nélkül rámondjuk egy fajra, hogy az adott régióban belüli négyzet(ek)ben nem fészkel. Az olyan területeken (négyzetekben) is ellenőrizni kell, hogy egy faj költ, vagy nem költ, melyekben – korábbi tapasztalataink alapján – biztos adatokkal rendelkezünk. A programban a negatív értékű adat is lényeges információt hordoz!

A felmérésbe vont madárfajok standard módszer szerinti állományfelmérését már ez évben, 1997 tavaszán megkezdjük. A program során hierarchikus rendszerben dolgozunk, ami azt jelenti, hogy a Felmérő az adatait a Területi Koordinátorhoz (TK) juttatja el, a TK látja el a felmérőt legendó térképpel, jelentőlappal, és vele beszél meg a szükséges tennivalókat. A TK-i hálózat kapcsolódik közvetlenül a Programvezetőhöz, aki az egész program zökkenőmentes menetét biztosítja, és látja el szakmai tanácsokkal a TK-at. Ehhez a tökéletes szervezést igénylő, és meglehetősen nagy munkához minél nagyobb felmérőhálózatra van szükség, ezért fontos a jelenlegi terepen dolgozó apparátusunk bővítése. Ennek megfelelően kérem minden kedves Tagtársam jelentkezését, aki úgy érzi, hogy egy ilyen horderejű programban részt tud vállalni, annak sikereihez hozzá szeretne járulni. Ha minden tagunk csupán a lakhelye közigazgatási határáról gyűjt megfelelő adatokat, már akkor is sokat segít abban, hogy minél egzaktabb adatokkal rendelkezünk.

Minden jelentkező felmérőnek megadjuk a Területi Koordinátorának nevét, címét, telefonszámát, a programról részletes tájékoztatást és módszertani útmutatót és egyéb szükséges segédanyagot biztosítunk, mely a terepi felméréshez és az adatszolgáltatáshoz szükségeseket (pl. térkép, felmérőlapok stb.). Jelenkezni a szakosztály címén *Szimuly Györgynél* lehet (lásd címlap).

Kérjük tájékoztasson, hogy mely községhez tartozó négyzetekről tudna adatokat gyűjteni az ottani vízimadár fajok aktuális (tehát 1997-1999 évi) fészkelőállományáról. Azok jelentkezése is rendkívül fontos, aki tudja (és ismételtelen leellenőrzi), hogy lakhelyén nem fészkel a fenti fajok közül egy sem! □

Európa partimadarasai ismét Magyarországon

A Vízimadár-védelmi Szakosztály Partimadár Munkacsoportjának két fős delegációja 1996. november 9-11. között részt vett a Wader Study Group (WSG) éves konferenciáján Belgiumban. Az ezeken a szakmai konferenciákon immár hagyományosnak mondható hazai részvétel rendkívül jó lehetőségeket kínál ahhoz, hogy a világ szinte minden jelentősebb partimadár kutatójával, természetvédőjével személyes kapcsolatokat alakíthassunk ki, és tapasztalatokat gyűjthessünk a különböző kutatási és védelmi eredményekről. E kapcsolatok szinte munkacsoportunk fennállása óta léteznek, s immár egyre több országból érdeklődnek munkáink, s eredményeink iránt, ugyanakkor számos esetben kéri a PMCS segítségét a különféle speciális programokhoz (pl. "Fészkelő Partimadarak Európában 2000" című program, vagy a Nemzetközi Pajzsoscankó Cenzus, stb).

1991-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudomány Egyetem szervezésében Hajdúszoboszlón került megrendezésre a WSG konferenciája, melynek lebonyolításában a PMCS is segítséget nyújtott.

A belgiumi találkozón a VVSZ nevében ismét felajánlottuk a WSG Vezetőinek egy esetleges magyarországi találkozó megszervezését, melyet a napokban a WSG Vezetősége jóvá is hagyott, így 1991. után 1998-ban ismét Magyarországon gyűlhetnek össze a világ, de elsősorban Európa szakemberei, hogy beszámolhassanak az ornitológia területén végzett kutatási és védelmi eredményeikről. A találkozó színhelyéül ezúttal Keszthely városát választottuk.

A Vízimadár-védelmi Szakosztály számára kitűnő alkalom, hogy munkáját, eredményeit bemutassa a Európa szakemberei előtt. □

Értesítjük

terepi munkatársainkat, hogy 1997-től új, kizárólag folyami vízimadár számlálásokhoz, speciális jelentőlapot dolgoztunk ki, az adatrögzítés és az adatfeldolgozhatóság megkönnyítésének érdekében. Kérjük mindazokat, akik folyók (főleg a Duna és Tisza) vonuló/telelő vízimadaraikat számolják, hogy ezentúl ezt a fajta jelentőlapot használva küldjék be adataikat. Az egyéb élőhelyeken történő állomány-felvételzés során nyert adatokat továbbra is a hagyományos jelentőlapon kérjük megküldeni!

Itt jegyezzük meg, hogy minden folyamkilométernek megadjuk a helyes UTM kódját, mely a programunk módszertani ismertetőjében, a jelentőlap kitöltési útmutatójával együtt megtalálható. Az útmutatót (a fészkelőállomány felmérései tájékoztatóval együtt) reményeink szerint hamarosan postázzuk minden terepi megfigyelőnek.

”Fehér, mint a hattyú”

A közelmúltban vetődött fel az a gondolat, hogy át kellene tekinteni azokat az ismereteket és adatokat, amelyek a bütykös hattyúval kapcsolatban rendelkezésünkre állnak, illetve összeállítani egy kutatási tervet arról, hogy mit és hogyan lenne érdemes idehaza vizsgálni ennél a mindenki által jól ismert és szélsőségek között megítélt madárfaj esetében.

A bütykös hattyú jelenlegi világallo-mánya pontosan nem ismert. Eredeti elterjedési területei (Nyugat-Európa, Közép-Ázsia) közül Európában állománya maximális létszámot ért el és stagnál, illetve csökken. Ázsiai állománya maximális létszámot ért el és stagnál, illetve csökken. Ázsiai állománya szigetszerűen szétszórta, az élőhelyek megszűnése, valamint a vadászat miatt veszélyeztetett. Az említett állománytendenciák a hazai populációra is jellemzőek, hiszen a

nyolcvanas években tapasztalt rendkívül gyors egyedszám-gyarapodás és a költőhelyfoglalás mára jelentősen mérséklődött, és az állomány itt is stagnál.

A bütykös hattyú költő madárként mintegy 100 éves szünet után az 1970-es években jelent meg ismét Magyarországon.

Magyarországi első költése a Fertő-tavon volt, és néhány évvel később már a Balatonon, Szigligetnél is fészkel. Legnagyobb tavunk azóta egyik kedvenc költő és telelőhelye. Természetesen mint a jövevény fajok esetében ez lenni szokott, megtelepedése után felkorbácsolódtak körülötte a kedélyek.

Annak ellenére, hogy nagyon könnyen szem elé kerül, pontos adatok nem állnak rendelkezésre sem a hazai költőállományról, sem az itt telelő madarak számáról. Csak részben ismerjük azt, hogy honnan is jönnek hozzánk e madarak, hová vonulnak a kemény teleken a hazai állomány tagjai. Mindez még akkor is igaz, ha tudjuk, hogy gyakorlatilag megjelenésével egyidőben megkezdődött a gyűrűzése, ezek az akciók azonban véletlenszerűek és rendszeretlenek voltak. További gondot az veti fel, hogy a hattyúk lábgyűrűzése a visszafogások szempontjából nem eléggé effektív, hiszen a hattyúk életük jelentős részét a vízen töltik, amikor a lábgyűrűk feliratának leolvásása többnyire nem eredményes.

A hazai állomány szempontjából tehát az egyik legfontosabb feladat volna összehangoltan végezni a bütykös hattyú gyűrűzését. Erre nem pusztán azért lenne szükség, mert néhány tőlünk északabbra fekvő ország ebben már előttünk jár, és kéri a közreműködésünket, hanem saját, jól felfogott érdekünkben is, hiszen összehangolt program keretében sokkal használhatóbb adatok gyűjthetők.

A faj hazai újbóli megtelepedése kapcsán főleg az agresszív territória-

lis magatartása vált ismertté. A bütykös hattyú felett egyesek pálcát törnének, és kíméletes gyéritésére is voltak már példák a közelmúltból (gondoljunk csak a balatoni tojászsírozásra).

Nagyon is elképzelhető, hogy az ismeretek hiánya miatt nem tudjuk, mit is kezdjünk ezzel a madárral, hiszen a Duna vonalától keletre egyelőre fészkelőként nem igen (vagy csak elvétve) mutatkozott, állománygyarapodása nem vonta maga után a nyári lúd hazai populációjának összeomlását. Táplálkozását vizsgálva kiderült, nem konkurrens egy vízimadár fajnak sem, és kisméretű környezetszennyezést is csak némely vedlőhelyén okoz.

Életmódjában adódóan természetes állományszabályozása megoldottnak tekinthető. Élőhelyein és kedvenc táplálkozóterületein az éhhalál küszöbéig kitart, így az elmúlt két kemény tél alaposan próbára tette a madarakat, a nyári időszakban pedig a különböző fertőző betegségek tizedelik őket.

Ezek következtében a nemzetközi irodalomban ismert elhullási arány 1 éves korig (röpképessé válástól) 30 %, 1-2 éves korban 35 %, 3-4 éves korban 25 %, 4 éves kor felett évi 18-20 %.

Ez azt jelenti, hogy a 4 éves kort, amikor a páralakítás és a költés eséllyel várható, csak minden ötödik madár éri meg. Akad tehát számtalan kérdés a populációdinamika, a vonuláskutatás, a költésbiológia, a mortalitás, a táplálkozásbiológia tárgykörében, amely a bütykös hattyú esetében válaszra vár. E kérdések megválaszolásából tagjaink is kivehetik részüket, amennyiben csatlakoznak a Vízimadár-védelmi Szakosztály Bütykös hattyú Kutatóprogramjához. Jelenkezni a szakosztály címén lehet. □

Lúd és Réce Munkacsoport (Szabó Balázs)

8640-FONYÓD, Szivárvány u. 25.

Tel: (85) 363-262, (82) 314-155/247

E-mail: hancz@elettan.kaposvar.pate.hu

Partimadár Munkacsoport (Boros Emil)

6001-KECSKEMÉT, Liszt F. u. 19.

Tel: (76) 482-611, (76) 497-788

E-mail: mme7@kiskun.hungary.net

Madárkarácsony '96

T. Horváth Ildikó

Helyi Csoportunk a Kölcsey Művelődési Központtal közösen 1996. december 21-én rendezte meg óvodai és iskolai tanulóknak a Madárkarácsonyt, amely egész napos rendezvény volt. Délelőtt a Botanikus Kertben dr. Juhász Lajos vezetésével elméleti és gyakorlati ismeretanyagot kaptak a gyerekek, valamint megnéztük a Pálmaházat. A gyűrűzésen 10 óvodai és iskolai csapat 60 tanulója vett részt, pedagógusok kíséretében. Dr. Juhász Lajos előadásán elhangzottak is szerepeltek később a vetélkedő anyagában. A program a Kölcsey Művelődési Központban folytatódott, ahol is a vetélkedő megkezdése előtt szépen feldíszített teremben megvendégtük a gyerekeket.

A vetélkedő egyidőben, külön teremben zajlott az 5 óvodai és 11 iskolai csoportnak, ahol a tanulók 5 fős csoportokban dolgoztak a feladatlapok kitöltésén. A feladatlapokat úgy készítettük el, hogy abban szerepeltek fajismereti, környezetvédelmi és a madáretetéssel kapcsolatos kérdések. Nagy élmény volt az óvodások szereplése, akik részére külön, korosztályuknak megfelelően sok játékkal színezett vetélkedő anyagot készítettünk.

A vetélkedő eredményhirdetése és a jutalmak kiosztása után került sor a rajzpályázatra - melynek témái: madárkarácsony,

Szabó Lőrinc: Madarak című versének képi megjelenítése, madárkarácsonyi embléma voltak - beküldött rajzok legjobbjából készült kiállítás ünnepélyes megnyitására, a díjak átadására, amelyen 150 tanuló, pedagógus és szülő vett részt. A rajzpályázatra 23 debreceni és vidéki iskolából, valamint óvodából 274 gyermek küldött be 285 szebbnél-szebb, sok fantáziával készített képet. Sajnos helyhiány miatt nem tudtuk mindet kiállítani.

A vetélkedőn és a rajzpályázaton résztvevő minden óvodának és iskolának készítettünk oklevelet, valamint a nyertes csapatok és a díjazottak a jutalom mellett oklevelet is kaptak. Szerény ajándékkal köszöntük meg a felkészítő pedagógusok munkáját.

Az egész napos programnak jó előzetes sajtója, illetve jó sajtóvisszhangja volt. A rendezvénnyel - bár sok és fáradságos munkával járt - sok gyereket sikerült megmozgatni. Az évi jeles napok programjait is hasonló módon szeretnénk megszervezni.

Rendezvényünkhöz támogatást kaptunk a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóságától és a Környezetvédelmi Felügyelőségtől.

Szeretnénk megköszönni az MME Központ támogatását, mellyel nagyban segítették munkánkat és a rendezvény sikerét.

Gondtál már arra, hogy mit csinálsz a nyáron?

Most lehet jelentkezni a BÖRZSÖNYI TERMÉSZETVÉDELMI SÁTORTÁBORBA!

Mire számíthatsz a táborban?

Először is rengeteg kirándulásra, ahol megismerkedhetsz:

- madarakkal
- rovarokkal
- fákkal, virágokkal
- ásványokkal, kőzetekkel
- és minden mással, ami a természetben él.
- részt vehetsz madárgyűrűzésen, megismerkedhetsz a térképek használatával és megismerheted a gyakorlati természetvédelmet.

Másodszor rengeteg játékra:

- terepfoci
- erdei kosárlabda
- mezei röplabda
- gyöngyfűzés, papírhajtogatás, fafaragás.

Mi kell ahhoz, hogy eljöhess?

Kérd el a jelentkezési lapot, és fejtsd meg a rejtvényeket! Légy ügyes, mert a létszám korlátozott.

Helyszín: Börzsöny, Királyrét.

Időpont: Első turnus: július 19-31. Második turnus: Augusztus 2-14.

A tábor már 17 éve működik nagy sikerrel. Ne szalaszd el a lehetőséget! Jelentkezz minél előbb! Minden felső tagozatot sok szeretettel várunk! A jelentkezési lapot kérd a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 22. sz. Börzsönyi Helyi Csoportjától (2624 Szokolya, Királyrét 9.)

FELHÍVÁS

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Tűzok Központja (Besenyőtelek, Hotel Fauna) veszélyeztetett tűzokfészkek őrzésére tábort szervez az alábbi turnusokban.

<i>Heves és B.A.Z. megyében:</i>	<i>Hajdú-Bihar megyében:</i>
május 1-8.	május 2-9.
május 8-15.	május 9-16.
május 15-22.	május 16-23.
május 22-29.	május 23-30.
május 29-június 5.	május 30-június 6.
június 5-12.	június 6-13.
június 12-19.	június 13-20.
június 19-26.	június 20-27.

További információt ad:

Demeter László (tel.: 06-60-480-072)

TÁBOR

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Csongrád megyei Helyi Csoportja a következő táborokat szervezi:

Pusztai táborok: ápr. 18–20. Székkutas
ápr. 25–27. Nagykopáncs
máj. 2–4. Cserebökény

Természetvédelmi és Ornitológiai Tábor (TOT): jún. 29–júl. 13., helyszín: Dóc

Fehértói Ornitológiai Tábor (FOT): júl. 20–aug. 30., énekes- és partimadár gyűrűzés a XIII. tőegység melletti tanyánál. Az érdeklődők mellett gyűrűzők és segítőik jelentkezését is várjuk.

A „Beretzk Péter” Munkacsoport Fehértói táborai: aug. 18–20., okt. 23–26., helyszín a kutatóház.

Jelentkezés: a Helyi Csoportnál (6701 Szeged, Pf. 708.)

Madárgyűrűzőt (kis énekesekhez) keresünk tudományos és bemutató gyűrűzéshez 1997. július 13–21. között a VII. Beregi Természetvédelmi Táborba, ahol középiskolás diákoknak adunk minden évben természetvédelmi programot, s a Beregi-Sík természeti értékeinek botanikai, madár, kismélt, denevér, stb...állapotfelmérését folytatjuk.

Helyszín: Barabás-Kaszonyi-hegy TVT. (közvetlenül az ukrán határ mellett) Vásárosnaménytől kb. 25 km. A táborban teljes ellátás van étkezés szempontjából, egyébiránt sáortábor. Mester Zsolt (Hatvan, E-mail: Mester@natura.zpok.hu), Toldi Zoltán (4800 Vásárosnamény, Szabadság tér 6.)

Szintén gyűrűzőt keresnek a Börzsönyi sáortábor első turnusába (ld. Börzsönyi táborok hirdetés). Brellos Tamás várja a segítséget.

Természetvédelmi tábori lehetőség

A Szivárvány Természetvédelmi Oktatóközpont az idén is megrendezi nagyszerű Vadvizországi táborait garbolci bázishelyén.

A Túr folyócska partján levő csodálatos környezetben fekvő táborhely ez évben néprajzi-kézműves, vadász- és természetvédelmi, természetvédelmi-fajismereti, valamint tevékeny ismeretterjesztő természetvédelmi táboroknak ad helyet, de természetesen most is lesz lehetőség erdei iskolás táborok szervezésére.

A 34 személyes épület mellett sátrazásra is van mód, s a változatos programok mellett a napi ötszöri étkezést is biztosítják a helyszínen.

A programban az erdei, réti és vízparti élőhelyen tett túrák mellett éppúgy szerepel a madárodúkészítés, gipszöntés, madárgyűrűzés, bagolyköpetvizsgálat, mint a lovaglás, a fegyver- és lőszerismeret, video és diavetítés, de a vízvizsgálat sem marad el. A táborok egyhetesek és június 16-tól augusztus 31-ig folyamatosan zajlanak.

A tábori díjak útiköltség visszatérítés és más kedvezmények mellett elhelyezési módoktól függően 6500-8000 Ft között változnak.

Minden egyéb felvilágosítás Petrilla Attila oktatóközpont vezetőnél levélben vagy telefonon. (Cím: Petrilla Attila 4432 Nyíregyháza, Boglárka u. 21. Tel.: 06/20-268-570; 06/30-436-868)

A Madártávlat 1996. IV. számában meghirdettük a „Tankoljon a MOL kutaknál” akciót. E hirdetésnek az apropója, hogy a MOL Rt. igen jelentős összeggel segítette legfontosabb természetvédelmi programjainkat. Nevezetesen a ragadozómadár-, tűzok-, gólya- és parlagivipera-védelmet.

Az akcióba bekapcsolódóktól azt kértük, hogy ha már egyszer autójukba üzemanyagot vásárolnak, tegyék ezt a MOL kutaknál. A kapott számlákkal lehetett résztvenni a sorsoláson. A beküldők között értékes ajándékokat sorsoltunk ki. Ezeket egyesületünk áprilisi küldöttközgyűlésén adjuk át.

A nyertesek: Berencsi Beáta (Kunbaja), Hóbor Zsolt (Letenye), Kriskó Ádám (Diósjenő), Pintér Péter (Fertőd) és Raczka Márton (Magyarnándor). A nyerteseknek gratulálunk, és minden résztvevőnek jó madarászást kívánunk.

Bízunk abban, hogy az idén is meghirdethetjük közös akciónkat.

Dénes Péter

Új madárfajt azonosítottak a Fülöp-szigeteken

Egy amerikai kutató új madárfajt azonosított, azt állítva, hogy a szóbanforgó madár évtizedeken át téves elnevezéssel szerepelt a madártani szakirodalomban. Robert Kennedy a Cincinnati Museum of Natural History and Science munkatársaként több évig dolgozott a Fülöp-szigeteken található esőerdők megmentése érdekében. Az ázsiai országban végzett kutatómunkája során onitológiai megfigyeléseket is végzett. Így került a szeme elé egy napmadár faj, amelyről kiderítette, hogy 1965 óta tud létezéséről a szakirodalom, ám téves módon egy másik, 1903 óta ismert fajjal azonosították.

A Kennedy által új fajként azonosított madárból először 1965-ben gyűjtött be néhány példányt Dioscoro

Rabor fülöp-szigeti ornitológus. Ő azonban egy már ismert napmadárnak vélte a befogott egyedeket. Kennedy most aprólékos munkával igazolta, hogy új fajról van szó, amely ugyan erősen hasonlít egy másik fajhoz, ám mégsem azonos azzal. (A hasonlóság olyan nagyfokú, hogy terepen Kennedy több munkatársa is tévesen határozta meg a befogott egyedeket.) Az amerikai kutató Lina napmadár névre „keresztelve” az új fajt, annak a fülöp-szigeti madarásznak a feleségét örökítve meg így, aki elsőként találkozott ornitológusok közül ezzel a fajjal. A tudományos elnevezése *Aethopyga linaraborae* lett.

A szóban forgó madár erősen hasonlít a kolibrikrea. Csőre hajlott, fe-

kete, hegyétől a farka végéig 10-11 centiméter hosszú, súlya mintegy 7 gramm. A hímek feje szürkés-fekete, hátuk olívdzöld, hasuk sárga, mellükön pedig narancs színű sáv húzódik. A tojók színezete valamivel tompább. A madár homlokán fülén, farkán és szárnyain kék, bíbor és smaragd színű szírványos csíkok láthatók. Elsősorban ezek alapján különböztethető meg a másik, 1903-ban fölfedezett napmadártól.

A Lina napmadár kizárólagos élőhelye egy dzsungellal borított, lakatlan hegyvidék Mindanao szigetén, amely a Fülöp-szigetek második legnagyobb kiterjedésű szigete.

Dorogman László

1997 a szalamandra éve

A Varangy Akciócsoport 1997-et a szalamandra évének nyilvánította. Az induló program az alábbiakból tevődik össze:

Március-május: Terepmunka, ponttérkép készítés, egyes populációk részletes vizsgálata, előadások, esetleg egy közös „szalamandra-nap”. Veszélyes útszakaszok felmérése.

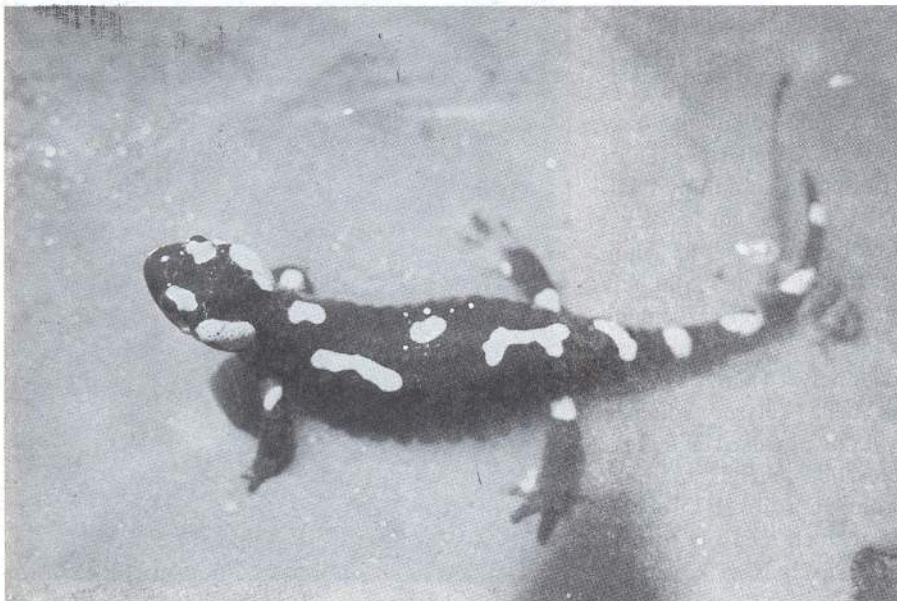
Június-augusztus: Tábori megfigyelé-

sek, a lárvák mennyiségi felmérése, élőhelyvizsgálatok.

Szeptember-október: Őszi megfigyelések, átalakuló, vízben maradó állományok elkülönítése. Veszélyes szakaszok megállapítása.

November-december: Az adatok összegzése, közös kiállítás.

Akik szívesen részt vennének a munkában, jelezzék Csecserits Anikónál (1124 Budapest, Koszta J. u. 36., tel.: 319-3943, fax: 116-2181).

✧

Trevor Gunton, az Angol Királyi Madárvédő Társaság munkatársa tavaly novemberben nyugdíjba vonult. Trevor 1969-ben lett az RSPB munkatársa regionális szervezőként. Ebben a pozícióban ő volt a felelős a területi szervezetek kialakításának és a Tagok Hétvégeje programjainak, filmvetítéseknek és nyaralásoknak. Később ő lett a tagok toborzásáért és megtartásáért, valamint a tájékoztatási programokért felelős osztály vezetője. Trevor aktívan részt vett az európai madárvédelmi szervezetek megerősítésében, így egyesületünk is sokat köszönhet értékes tanácsainak. Munkáját örökös tag címmel ismertük el. Trevor nyugdíjazása után sem fog eltűnni teljesen: „Szeretném tanácsadóként segíteni az RSPB Egymillió Tag kampányát és elősegíteni újabb tagok bevonását az RSPB munkájába.”

Péchy Tamás

Foltos szalamandra

A madarak minden tavasszal új fészket építenek?

– kérdezi Ambrus Helga budapesti olvasónk.

Ez fajoként változó lehet. A nagy sasok vagy a gólyák például éveken át használják fészkeiket, utóbbiaké, miután minden tavasszal tatarozzák, új ágakat, gyökereket, földkoloncokat hordanak rá, idővel akár több mázsa súlyú is lehet. A parlagi és réti sasoknak vagy a héjának a revirhatáron belül rendszerint ún. váltófészkeik vannak, a pár évente váltogathatja otthonát, hol az egyik, hol a másik fészkekben nevelheti fiókait. Legnagyobb

tében alaktalan aljzattá válik, és a pár, amennyiben másodszor is költ, mindenképpen újat épít a régre. Célszerű tehát az elhasznált anyagot már csak az abban maradt madaréllősködők miatt is (emberre nem mennek!) eltávolítani.

A fecskék védett helyen, eresz alatt (molnárfecske) vagy az istálló gerendáin (füstifecske) épült sárfészkei éveken át otthont nyújthatnak a fiókáknak, a poszáták, füzikék, őszapók fészkei viszont mindig tönkremennek a tél folyamán. Halastavak mentén járva biztosan sokan látták már ősszel az agyonázott, összetapadt, alaktalan csomóban lógó függőcinege fészkeket, amelyek még csak nem is emlékeztetnek a májusban, júniusban fényképezett, lágyan ringó, szép madárotthonokra.

A harkályok nem ácsolnak minden évben új odút maguknak. A fekete harkály például rendszerint több éven át használja otthonát és tavasszal éppen csak kitisztogatja annak belsejét. Nem is csoda, hiszen a költőüreg elkészítése még puhafában is mintegy két hetet vesz igénybe, a bükk kemény törzsében pedig néha 24-28 napig tart. Egyébként a harkályodúk ritkán maradnak lakó nélkül. Ha az eredeti tulajdonos elhagyja őket, számtalan „albérlő”, seregély, légykapó, cinegék, csuszka stb. jelentkezik, hogy benne nevelje fiókait. ☒

Fent: csilp-csalp füzike fészke
Lent: fekete rigó fészke

énekesmadarunk, a holló éveken át költethet sziklapárkányon vagy magas fán épült fészkében, de gyakran tatarozzák és használják újra előző évi otthonaikat a vetési varjak és a szarkák is. Az apró énekesmadarak viszont többnyire minden évben, sőt azon belül gyakran a második költéshez is új fészket építenek.

Gyakori kérdés például, érdemes-e ősszel meghagyni az elárvult fekete rigó fészkeket vagy célszerűbb őket eltávolítani a kert fájáról és bokráiról. Bár előfordul, hogy tojó tatarozza és újra használja a védett helyen épült előző évi fészket, többnyire mégis újat épít. Hiszen az eső, a szél és a hó alaposan tönkreteszi a lomb nélkül álló bokrokon épült madárotthonokat. A Gellérthegyen és a Népligetben végzett kísérleteim során úgy találtam, hogy a legcélszerűbb a megmaradt fészkeket februárban és úgy eltávolítani, hogy az aljuk megmaradjon. Így felszabadul a jó költőhely (ágvilla), de az alján lévő fészkekzedemény ösztönzőleg hathat a madárra, ezért márciusban nagyon gyakran ugyanazt a helyet választja.

A széncinege párok néha kétszer költenek évente és ez esetben gyakran ugyanazt a fészket odút választják. Kívánatosabbá tehetjük számukra, ha az első fészket nyomban a fiókák kirepülése után eltávolítjuk. A kezdetben még oly formás kis mohafészkek a 10-12 fióka taposása követke-

Matyikó Tibor felvételei

Természetvédő kezekben az egykori Chernel birtok

Bánhidi Péter–dr. Gyurácz József

A Vas megyei Tömörd község határában elterülő „Nagy-tó” és környéke a Chernel család birtokához tartozott. A század elején Chernel István naplójában még közel 19 ha-os nyílt vízfelületet említ. Azóta a csapadék- és fakadóvizek által táplált tó fokozatosan feltöltődött, amit elsősorban a környező erdők kitermelése és a nagyüzemi mezőgazdasági művelés által gyorsított erózió eredményezett. A tó jelenlegi felszíne kb. 1 ha, mélysége 60-150 cm, ami jelentősen ingadozik a mindenkori csapadékmennyiség függvényében.

A tó vízviszonyaira Török László vizsgálatai szerint nagy hatással volt a szomszédos szántóterületek szerves- és műtrágyázása, ami felgyorsította az eutrofizációt. A bomló szervesanyagok oxigénszegény környezetben tözegesednek, melynek során oldódó alkotóelemként huminsavak kerülnek a tó vízébe. A kioldódó huminsavak megkötik a növényi tápanyagokat, így azok a növények számára felvehetetlenné válnak. A kevés hozzáférhető tápanyag miatt az algák száma erő-

sen csökken. Elsősorban kékmoszatok és kovamoszatok élnek a tóban. Az algaszám literenként alig százezer, ami az öregedő tavakra jellemző. A fejlettebb vízinövények közül a békalencse és a közönséges rence fordul itt elő.

A lebegő életmódot folytató vízi állatok leggyakoribb képviselői az evezőlábú rákok és az ágascápú rákfajok. Ezek közül egyesek az algagyepék belsejébe költöznek, kihasználva a védettséget és az oxigéndúsabb környezetet, mások a felszín közelében tartózkodnak, ahol a hullámozás miatt több az oxigén, az alga és a szerves törmelék. A rence ágascákai közé építi búvárharangját a búvárpók, és innen vadásznak a kérészlárvák is. Halak nem élnek a tóban.

A nádat vízi harmatkása, széleslevelű gyékény és zöld pántlikafű helyettesíti. Ebben a mocsaras tórészben virít a sárga nőszirm. Ezt a belső növényzeti övet kifelé magasságos követi. A tó melletti magasságban fekvő területeken cserjékkel tarkított irtásrét alakult ki, ahol agárkosbor, kétlevelű sarkvirág és szártalan bábakalács is tenyészik. Mindhárom védett növény. További említésre érdemes két növényfaj a szárnyas rekettye és a csarab. A nyílt területet ÉNy felől gyertyános-tölgyes erdő határolja, mely az Ablánc-patak völgyében patakmenti égeres társulásba megy át. A DK-i oldalon szántófölddel határos a tó és környéke.

A tó kiváló szaporodóhelye a pettyes- és tara-

Fent: a Tömördi tó részlete
Lent: agárkosbor

Levél Bánhidi Péternek

Kedves Bánhidi Úr!

Őszintén örültem a *Madártávlat* IV. évfolyama 1. számában megjelent írásának. Örültem, mert éreztem a sorok között a Természet féltését, szeretetét. Valóban sok környezetbarát ember él Magyarországon, ennek ellenére továbbra is fenn kell tartanom véleményemet, miszerint sajnos mégis ők alkotják a többséghez képest elenyésző kisebbséget. Mindez nem szorul különösebb bizonygatásra, elég egy tavaszi körutat tenni a kirándulóerdőkben vagy a folyók és csatornák partján, ahol mindenütt eldobált hulladékba, szemébe botlik az ember. A friss „termés” keveredik azzal, ami tavalyról maradt és amit hónapokig rejtegetett a jótékony hótakaró. Soha nem állítottam, hogy például Ausztriában nincsenek szemetező, a környezeti, természeti értékeket semmibe vevő emberek, de hogy a hegyek turistaútjain ők alkotják az elhanyagolható kisebbséget, azt Tirolban, Voralbergben vagy Salzburgban járva magam tapasztaltam. Igaz, mindenütt vannak szeméttartók és ami nagyon fontos, gondozzák, azaz ürítik is őket. Mert ha az emberek az út menti árokban látják a szemetet, sajnos gyakran feljogosítva érzik magukat, hogy a magukét is mellé öntsék. Ami pedig az általában vett környezeti értékek hazai helyzetét illeti, ezzel kapcsolatban bizonyára mindketten tudnánk szomorú példákat említeni. Elég itt erdeink általános állapotára, a letarolt hegyoldalakra, a folyók és patakok szennyezésére vagy a máig hiányzó állatvédelmi törvényre utalni. Kedves Bánhidi Úr, higgye el, én lennék a legboldogabb, ha megváltoztathatnám a véleményem, de amíg költési időben is hallom a motorfűrészek sivítását, a ledöngött fák robaját (szerintem az ilyenkor, madárfészkekkel együtt földre kerülő faforgács is szemét az erdőben!), amíg a Budai-hegyekben mindenütt eldobált üres flakonokat, cigarettadobozokat, sörösüvegeket, ócska jégszekrényeket, használt autógumikat látok, amíg egyesek azzal „szórakoznak”, hogy leverik a tojásokkal, fiókákkal teli fészkekodúkat, sajnos nem tehetem.

Schmidt Egon

Mit eszik a gyöngybagoly?

A dinnyési templom padlásán gyűjtött 146 db köpetet átvizsgálva sikerült az ott lakó gyöngybagoly pár étlapját összeállítani.

Az itt vizsgált köpetekből összesen 27 fajt tudtam azonosítani. Mindez jellemzi a terület élőhelyi gazdagságát és változatosságát is. A legtöbb faj mezei és agrár környezetből származik, de a lakott terület is sok fajnak élőhelye. A nádasokra, vízpartokra jellemző fajok is mind előkerültek. Az erdő - távol lévén a falutól - alig szolgáltat zsákmányt az itteni gyöngybagolyok számára. A legtöbb volt a mezei pocok, ezután a cikányok, egerek, verebek, békák következtek.

Tapasztalataim alapján a gyöngybagoly rovarfogyasztása az itteni 1%-nál is rendszerint jóval kevesebb.

Fenyvesi László

Egy műtrágya tesztelése

Köztudott, hogy nemcsak az arató-és kaszálógépek, hanem a növényvédőszeres is veszélyt jelentenek a vetéslakó állatokra. Azt azonban, hogy a műtrágyák milyen változásokat idéznek elő ezen állatok egyedfejlődésében, még csak kevesen vizsgálták. Németh Ágnes egyetemi hallgató és munkatársai a Nikrol hatását vizsgálva megdöbbentő eredményre jutottak!

Ezt az anyagot a mezőgazdaságban többféleképpen használják: tömény oldatát alaptrágyázásra, 50%-os oldatát alap- és fejtrágyázásra, 20%-os oldatát levéltrágyázásra. A levéltrágyázás időpontja a fácán, illetve a fogoly költési időszakára esik.

A vizsgálat során a Nikrolból tömény, 50%-os, 20%-os és 1%-os oldatot készítettünk és injektálással, illetve a tojások fűrésztésével a tojásokba juttattuk. A hatást kezeletlen, illetve csapvízzel kezelt tojásokhoz hasonlítva mértük.

Embrióelhalás a levéltrágyázásra használt 20%-os oldat alkalmazásakor a fűrésztött tojásoknál 27%-ban, injektált tojásoknál 87%-ban fordult elő. E töménység hatására az injektálással kezelt csoportban az élő embriók 50%-a, az elhalt embriók 5%-a, a fűrésztött tojásokban az élő embriók 51%-a, az

elhalt embrióknak pedig 77%-a mutált fejlődési rendellenességet. A 20%-os Nikrol hatására 23-féle fejlődési rendellenességet figyeltünk meg.

Látható tehát, hogy a Nikrol rendkívül nagy mértékű embrióhalandóságot, és nagy arányú fejlődési rendellenességet okoz a vetéslakó madarak tojásaiban. A szer veszélyessége indokoltá tenné a vizsgálatok kiterjesztését más vetéslakó állatokra, és más nitrogénműtrágyákra is.

Németh Ágnes

Megfigyelések a fecskék és a pásztorok közötti kapcsolatáról

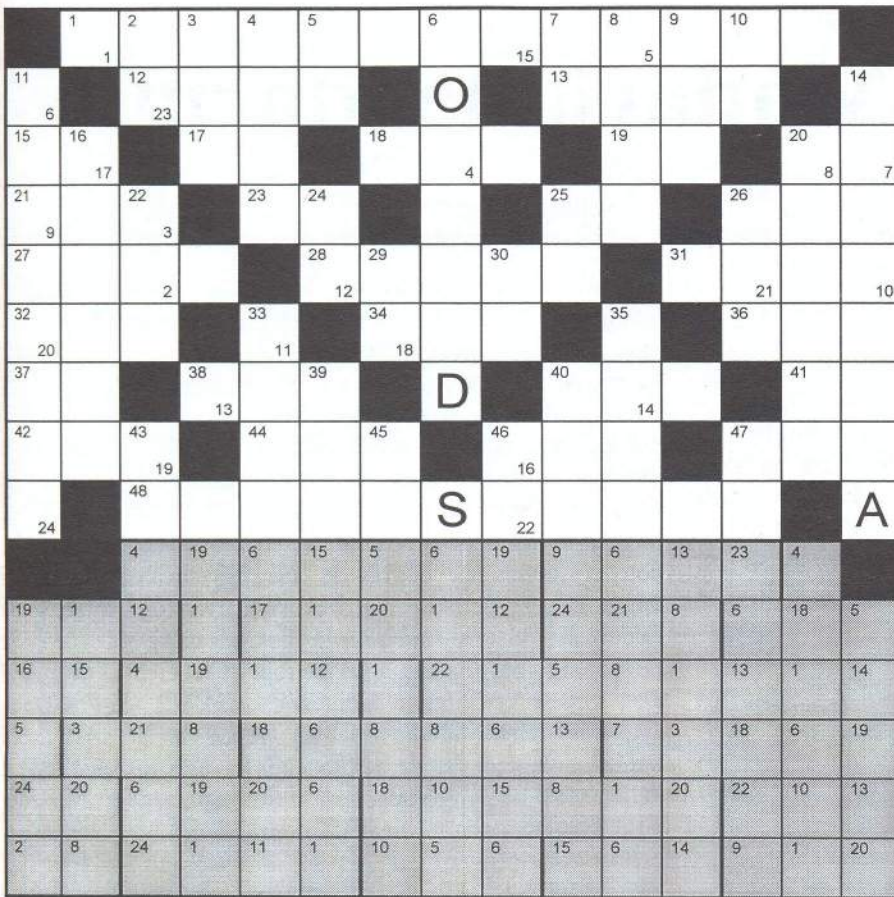
Korábbi felmérések igazolják, hogy a füstifecske legkedveltebb fészkelőhelyei az állattartó épületek, és táplálékát is gyakran ezek környékén gyűjti.

A '96-os rendkívül hűvös és csapadékos nyár és őszelő megnehezítette a repülő rovarokkal táplálkozó madarak életét. Többször megfigyeltem, hogy a hideg elől istállóba húzódo legyeket a falról is lekapkodják az éhes füstifecskék. Ilyenkor gyakran megéssik, hogy a pókhálókat szárnyukra gyűjtő madarak röpképtelenné válnak. A táplálék szerzésnek jobb módja, ha a növényzetben meghúzódó, és a legelő állat mozgásától fölrebbenő rovarokat kapkodják el a résen levő fecskék. Előfordult, hogy kis rackanyájam körül több száz fecske táplálkozott ilyen módon. A füstifecskék mellett időnként parti fecskék is ezt a módját választották a vadászatnak. Hosszan tartó hűvös idő esetén sok fecske már a karámon gubbasztva várta a nyáj kihajtását. Az ilyenkor nagyon bizalmas fecskék sokszor az embertől 1-2 m-re kapják el a legyeket, szúnyogokat, fátolykákat, pilléket stb.

A legeltetés számos madárfaj számára teremt kedvező létfeltételeket, de biztosan állítható, hogy egész füstifecske populációk számára életmentő lehet egy legelő nyáj, illetve csorda. Ennek hiányában a fecskék az autótutakon próbálkoznak, tudjuk, milyen sikerrel.

A járművek által elpusztított madarak nagy része fecske.

Fenyvesi László

Kombinált keresztrejtvényünkben Gyulai Pál 1887-ben megjelent négy soros verse van elrejtve az alsó hat sorban. Egy-egy betű többször is szerepel.

A rejtvényben a hosszú és rövid magánhangzók között nem teszünk különbséget.

Vízszintes

1. Adamasztosz fia volt (gör). 12. E várost 1630-ban alapították. 13. Elhord. 15. Kálium és foszfor vegyjele. 17. Igen oroszul. 18. Mesterség. 19. Kettős betű. 20. Fordítva: lángol. 21. Ilyen szivacs is létezik. 23. Folyadék. 25. Thaiföldi és zambéziai autójelzések. 26. Éktelenül Noé fia volt. 27. Lendület. 28. Ilyen lakás is létezik. 31. Dag. 32. Halfajta. 34. Spanyol folyó. 36. Cinke angolul. 37. Vissza: állóvíz. 38. Férfinév. 40. Fohász. 41. Oxigén és hidrogén vegyjele. 43. Madár. 44. Tan keveredés. 46. Idegen pénznem. 47. Kén és neon vegyjele. 48. Succellus női kísérője: kezében bőségszarut tart.

Függőleges

2. Kálium és itrium vegyjele. 3. Apró állat. 4. Tó Közép-Ázsiában. 5. Fordított irányzó. 6. Tara királya volt. 7. Papírmérték. 8. Ékesség. 9. Elme. 10. Kettős betű. 11. Épeirosz szadista királya volt. 14. Küknosz lánya volt. 16.

Díszes épület. 20. A dánok ősanja volt. 22. Magas méltóság volt. 24. Egyszerű szerszám. 25. Állóvíz. 26. Sarok. 29. Betűt vet. 30. Szolmizációs skála. 33. Vicc alak. 35. Magasra tart. 39. Áraszt. 40. Betűt vet? 43. Kén és nitrogén vegyjele. 45. Azonos a 25 függőlegessel. 46. Ruha kellék. 47. Svédországi és ausztriai autójelzések.

Beküldendő az alsó hálózat szövege.
Beküldési határidő: 1997. április 15.

Megfejtés

Folyóiratunk III. évfolyamának 6. számában megjelent rejtvény helyes megfejtése: pásztor madár, zöldharkály, uhu, molnárfecske, sárgabillegető, babapapagály.

Nyertes:

A helyes megfejtők közül Lakner Bálint szentendrei lakos *Ország Mihály: Mindent lehet, de krokodilt - azt nem c. művét* nyerte, melyet postán küldünk el. Gratulálunk!

Hirdetések

Mesterséges fészkekodúk vásárolhatók az Egyesület Titkárságán munkanapokon 8³⁰-16³⁰ között. Kaphatók: rönk, deszka és eternit odok B, C, D típusokban. Áruk 800-1300 Ft. Postán utánvétellel termelői áron szállít a gyártó: Ruska Róbert (2457 Adony, Rákóczi u. 40. Tel: 06/25-232-895)

A Bartók Rádióan egy új műsor indul Ökológiai Akadémia címmel minden második csütörtökön 17⁴⁵-18⁰⁰ óráig.

Egy székelyudvarhelyi 11 éves fiú madártollakat gyűjtene. Eddig 92 féle tolla van, nagyon örülne, ha újabbakat kaphatna. Segítsetek neki, ha tudtok. Ha küldtök valamit, írjátok meg azt is, hogy milyen madárnak a tolla. Cím: Kis Attila 4100 Odorhei-Secuiesc, Str. InSORITA 1/12. ROMÁNIA.

BirdLife-partnereink

Név: VOGELBESCHERMING NEDERLAND •
Magyar név: Holland Madárvédelmi Egyesület •
Alakulás éve: 1899 •
Taglétszám: 71.000 •
Folyóirat: *Vogels* (6), *Vrije Vogels* (6), *Vogelnieuws* (4)
• Elnök: Frans Evers • Fizesített alkalmazottak száma: 36 • Cím: Driebergseweg 16c, NL-3708 JB Zeist, Netherlands
• Tel.: +31 3404 37 700 • Fax: +31 3404 18 844.

Vogelbescherming
NEDERLAND

Madárkalendárium

Schmidt Egon

Március

Az első tavaszi hónap és bár még valamennyi téli vendégünkkel is találkozhatunk, teljes erővel megindul a madárvonulás. Az alföldi sekély vizű tavakról, de a halastavakról és a Balatonról is eltakarodik a jég és még felsorolni is sok lenne, hányféle vízimadár kerül a távcső elé egy-egy hétvégi kirándulás alkalmával. A még sárga nádszálak között hangosan pityegnek a szárcsák és ha megriadnak valamitől, hosszasan futnak a víz felszínén,

Szárcsa

mielőtt nehézkesen a levegőbe emelkednének. Az a finom trilla, amit a sűrűből hallasz, a kis vöcsöktől származik, az a vércsénél jóval nagyobb ragadozó madár pedig, amelyik alacsonyan repül a nádas felett a barna rétihéja lehet. Nézd meg a táskádban lapuló határozóban, hogyan lehet a hímét és a tojót megkülönböztetni! A nagyobb nádasokban márciusban megszólal egy verébnél kisebb madárka. A nevét nem árulom el, de a „Peterson”-ban biztosan rátalálsz. Érdekes megjegyezni a hangját, mert később, áprilisban, már nem dalol annyit, meg aztán el is nyomja akkor érkezett rokonainak hangos éneke. Figyelj a sekély vizű tavak, tocsogók környékén látható különböző cankók

hangjára is, mert különösen egyes fajok kiáltása nagyon jellegzetes. A nálunk csak átvonuló, de ebben az időszakban gyakori füstös cankó például rövid „csuit” hanggal véteti észre magát, a többi... De ez már a Te feladatod!

Az erdőkben, parkokban márciusban már hallod a kis csilpcsalp-füzikét és különösen a hajnali és alkonyati órákban szólnak hangosan az énekes rigók. Tagolt és többször ismételt strófáik már messziről elárulják őket, de ha sikerül közelebb lopóznod, az éneklő madár barna hátát, pettyes mellét és begyét is megfigyelheted. Az erdei vágásokban, nedves völgyekben ilyenkor húznak a szalonkák, kint a mezőkön a bokros mesgyék kóroinak hegyén újra ott hintázik a fekete fejű és fehér nyakravalóval ékes cigánycsuk hím, a kiöntések közelében vagy a Duna zátonyai felett hullámvonalban repül a hosszú farkú barázdabillegető. De az említetteken kívül a március még a kellemesen langyos napsütést, citromlepkéket és rengeteg különböző madarat tartogat számodra.

Április

Ebben a hónapban a madárvonulás gyakorlatilag befejeződik, május elejére csak néhány sereghajtó marad. Az erdőségeken, nagyobb parkokban tizedike táján szólnak meg a fülemülék. Eleinte csak röviden, kissé még fáradtan a hosszú úttól, de ahogy megérkeztek a tojók és kialakultak a revírek is, a hímek egymással vetélkedő hangos csattogása csodálatos élményt jelent. A parkokban, kertekben mindenütt hangosan énekelnek a fekete sapkás barátposztáták. A közelben bújkáló, esetleg éppen a fészket építő tojót könnyen felismerheted vörhenyesbarna fejtedőjéről. Az erdőségen már a hónap elején építkezik a hosszú farkú őszapó pár. Hím és tojó mindig egyszerre

Posztós Csaba

Péchy Tamás

Énekes rigó

Őszapó

Péchy Tamás

érkezik a készülő fészkekhez. A béleléshez sok puha tollat használnak, ezeket a környéken keresgélik össze. Így aztán az őszapó fészkeiben az erdő szinte minden tollas lakója képviselve van.

Az alföldi tanyák környékén, a szőlőhegyeken vagy a faluszélen hallott messzire hangzó „up-up-up” kiáltás a búbosbankától származik. Amikor repülni kezd, mintha csak egy nagy, tarka trópusi pillangó szállna a fák fölött. A hónap első felében már a fészkelőhelyeken jelentkeznek a villás farkú füstifecskek. Sárból és fűszálakból épült felül nyitott otthonaikat istállók gerendáira, tornácok alá ragasztják, de ha valaki rendszeresen nyitva tartja az ablakot, a konyhában, szobában is megtelepednek. Erősíts a

fészek alá egy deszkalapot vagy erős kartont, így a fiókák nem fognak a fészek alá pötytyenteni.

A vízparti nádszegélyekben áprilisban már hangosan szólnak a nádírigók. „Kara-kara-kit-kit”-tel visszaadható énekük talán nem a legszebb, de kedves, velejárója a tavak, mocsarak környékének. Ebben a hónapban szólal meg a kakukk, amelyik viszont előszeretettel rakja tojásait éppen a nádírigó és más nádiposzáták fészkeibe. A kikelő fióka aztán egyenként kitérja valamennyi mostohatestvérét, egyedül nő fel és nyeli el azt a rengeteg hernyót és szúnyogot, amit gondos mostohái hordanak számára. Áprilisban a látnivalókat illetően egyetlen madarász sem panaszkodhat! Mindig van mit írni a jegyzetfüzetbe! ☒

Tarka tollú ácsok

Zsoldos Árpád

Hullámzó repüléssel egy rigó nagyságú tarka madár közeledik a még lomb nélküli áprilisi erdőben. Néhány pergő szárnycsapás után szárnyait a testéhez szorítja, emiatt zuhanni kezd, majd ismét egy gyors szárnycsapássorozat következik, ekkor megint emelkedik mintha szökellne a levegőben. Egyenesen felénk tart, (óvodás gyerekekkel állunk az erdei tisztáson) és éppen az előttünk álló tölgyfa törzsén landol, jól hallható koppanással.

Harkálydoktor! ordít fel az egyik gyerek, amitől a madár ijedten csavarodik át a törzs túloldalára. Onnét pislog felénk gyanakvóan, majd szökdecselő mozdulatokkal kúszni kezd felfelé.

A gyerekek olyan izgalomba jönnek a madár váratlan felbukkanásától, hogy legtöbbször máris legszívesebben utána mászna a fára. Hát hogyan lennének izgatottak! Hiszen végre egy madár amit ismernek! Egy harkály.

Valóban a harkályt mindenki ismeri. Még a madárban egyébként teljesen tájékozatlan ember lelki szemei előtt is azonnal megjelenik e madár képe ha a harkály szoba kerül. Ha másképp nem is, hát egy piros svájcisapkát viselő tarka tollú madár képében, „aki” a szárnya alatt orvosi táskát hord és a beteg fák oldalát

kopogtatja, ahogy a gyermekkori képeskönyvek ábrázolták. És sajnos a legtöbb ember ismeretei itt ki is merülnek e rendkívül érdekes és nagy ökológiai jelentőséggel bíró madárrenddel kapcsolatban.

A harkályalakúak rendjének fajai csaknem az egész Földön elterjedtek, csak az Ausztrál-pápuai faunaterületről, Madagaszkárról és a sarkvidékekről hiányoznak.

Az egész Földön több mint 400 fajuk él, ebből Magyarországon 4 nembe sorolva, 9 faj fordul elő. A 4 hazai nem a harkályfélék családjába tartozik.

Az első nembe a nyaktekercesek tartoznak, amelynek egy faja él hazánkban. A nyaktekerces tollazata lágyabb mint a többi harkályé, a fark puha és lekerekített, az egész tollazat színe a baglyokéra vagy a lappantyúéra emlékeztet. A nyaktekerces, s ebben szintén eltér a többi harkályféléstől, nem maga készíti az odúját. Furcsa nevét, még furcsább viselkedése miatt kapta, amely tökéletesen kimeríti az egyébként csak alacsonyabb rendű állatoknál, főleg a rovaroknál megismert mimikri fogalmát. Ez a madár, ha az odújában megzavarják nyakát tekergeti és mutogatja a kígyók mintázatára feltűnően hasonló faroktollait. Különösen hatásos ez a riasztó viselkedés a már tollasodó fiókákkal tömött fészkekodú esetén, mert a fiókák ráadásul még sziszegő-zizegő hangot is produkálnak.

A második nembe a küllők tartoznak, nálunk két faj a zöldküllő és a szürke küllő él és mindkettő költ is. Tollazatuk színe zöldes, ami nagyon hasznos rejtőszín. Tollazatuk színe zöldes, ami nagyon hasznos rejtőszín, hiszen ők nagyrészt a talajon, a füves részeken keresgélnek főleg hangyákból álló táplálékukat. Kerek nyílású fészekodvaikat maguk vésik nagyobb átmérőjű fák törzsébe. A rőpnyílás átmérője 5,5 cm.

A harmadik nem, melybe a harkályokat soroljuk egy fajjal képviselteti magát Magyarországon. A fekete harkály egyben a legnagyobb termetű harkály, csaknem varjú nagyságú, tollazata fekete csak a fején van piros szín. A hímnek az egész fejteteje, a tojónak viszont csak az üstökszerűen megnyúlt tarkótollai pirosak. Fészekodvának bejárati nyílása mindig ovális alakú. Idősebb bükkösökben (fészekodvának elkészítéséhez vastag fákra van szüksége) és ártéri erdőben él.

A negyedik nembe tartoznak fakopáncsok. Ezek jelentik a laikus szemében a „klasszikus harkályt”. 5 faj él nálunk a nagy fakopáncs, a balkáni fakopáncs, közép fakopáncs, fehérhátú fakopáncs és a legkisebb faj a mindössze verébnagyságú kis fakopáncs. E fajok közös jellemzője a fekete fehér tollazat, általában több kevesebb pirossal. A fajok közötti különbség csekély, elkülönítésükhöz a terepen jó fajismeret, sok gyakorlat és jó távcső szükséges.

A tarkaharkályok magukon viselik a család összes jellemző anatómiai tulajdonságát. Láb, csőr és nyelvkatuk különleges és nagyon jellemző. A láb nagyon erős, két ujj előre, kettő hátra áll, a karmok hegyesek. Farkuk ék alakú a középső tollak hosszabbak, keményebbek, támaszkodásra alkalmasak. A csőr kemény, egyenes, vésőszerű, a nyelv nagyon hosszúra kinyújtható, féregszerűen mozgékony, a hegye kemény, szigonyyszerűen visszahajló horgocskákkal. (A nyaktekerics itt is kivétel mert a nyelvének kemény hegyén nincsenek horgocskák). A nyelvtő tartóinai hosszúak és a koponyán hátulról előre, körbe nyúlnak. A tojásaikat amelyek mindig fehérek, maguk vájta faodvakba rakják. A fiókák csupaszon kelnek. Egyébként a kifejlett harkályoknak sincsenek pehelytollaik. Persze a harkályok nem csak anatómiai tulajdonságaikban, de életmódjukban is a különleges madarak közé tartoznak. Alig hiszem, hogy akad még egy madár család, amellyel éppen életmódjuk miatt annyit foglalkozott volna az erdészeti szakirodalom, és bizony határozottan káros állatoknak bélyegezte őket. Csak I.M. Bechstein a nagy ornitológus vette védelmébe a harkályokat 1802-ben megjelent munkájában. Kijelentette, hogy ezek a madarak sok erdészeti káros rovar pusztítanak el, az erdőt a kéreg alatt rejtőzködő álcáktól is megtisztítják s ezáltal az erdőgazdaságnak kifejezetten gazdasági hasznot hajtanak. Hasonlóan vélekedett 1803-ban Fr. L. Watter és jóval később C.W.L. Gloger is. Persze ők ornitológusok voltak! Ezzel szemben az erdészeti szakírók újra támadásba lendültek és most már a fák összevagdálását rótták fel a harkályok fő bűnéül. A harkályellenesek táborának vezéralakja a kor legnagyobb erdészeti szaktekintélyének számító Dr. B. Altum az eberswaldi erdészeti akadémia tanára volt. 1878-ban megjelent munkájában annak a véleményének adott kifejezést, hogy a harkályok a fában károsító rovarokat nem pusztítják el maradéktalanul, túlszaporodásukat nem gátolják meg, sőt elsősorban nem is ezeket, hanem a nagyobb termetű erdészeti károsító rovarokat üldözik. Ráadásul szerinte a fák összevagdolásával, megrongálásával sokkal több

anyagait okoznak, mint amennyi hasznot hajtanak. Azonban munkájának legvégén, esztétikai szempontból mégiscsak megkegyelmez e bűnös madaraknak és ezt írja: ”Bár gazdaságilag sokkal károsabbak, mint amennyi hasznot hajtanak, az erdőt tarkaságukkal, mozgékonyaságukkal élénkítik, az erdész gyönyörködöttik, ezért kíméletre tarthatnak számot.”

Persze megszólalt az ellentábor is. Az ornitológusok és erdőgazdák egész sora fogott tollat a harkályok védelmében. Nagy vita alakult ki, amely természetesen áttért a hazai szakirodalomra is. Egyre több hazai szakíró foglalkozott ezzel a kérdéssel. Dr. Györfi János *Erdővédelem* című 1963-ban megjelent nagy szabású munkájában például több mint nyolc oldalt szentel a harkálykérdésnek, és véleményét a következőképpen összegzi:

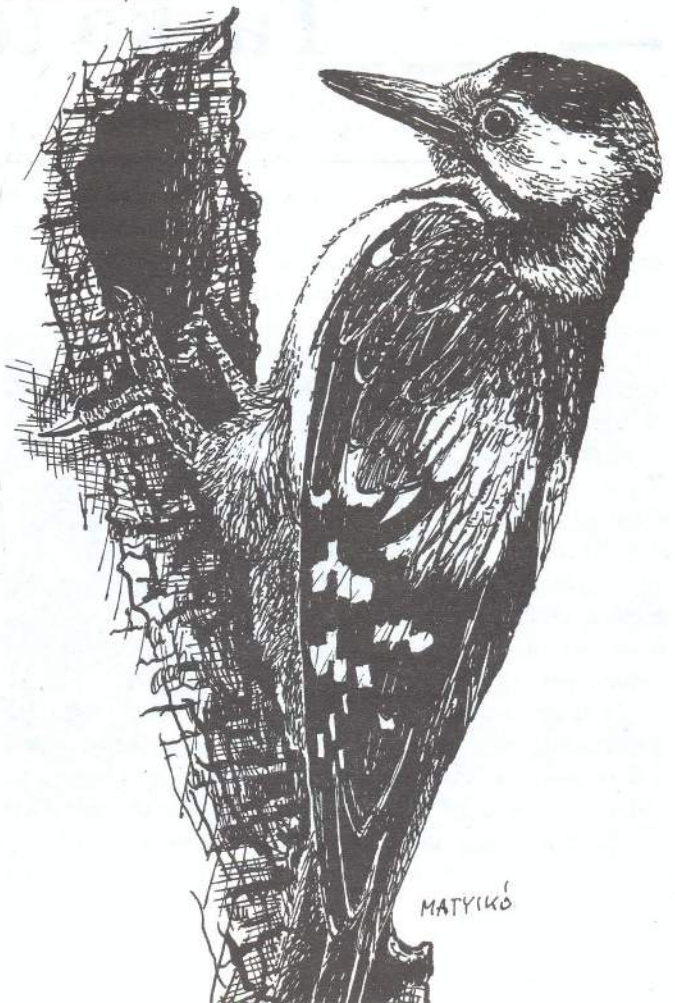
„A harkályfélek inkább hasznosak mint károsak, s így feltétlenül kíméletben kell azokat részesítenünk. Egyes kártételeket ugyan rovásukra kell írunk, de az általuk okozott kár oly csekély, hogy hasznuk azt felülmúlja”.

Természetesen ma már e sok vitát okozó madarak is törvényes védelmet élveznek, és remélhetően egyre ritkább az olyan erdész, aki szerint az erdő csak annyiban különbözik egy fateleptől, hogy az előbbiben a fák még függőlegesen állnak!

Bízunk benne, hogy ma már mindenki elfogadja azt a tényt, hogy a Föld élővilága egységes egész, tehát nem tehetjük büntetlenül, hogy hagyjuk pusztulni vagy éppen pusztítjuk azt az élőlényt, ami pillanatnyi érdekeink szerint károsnak tűnik.

És én bízom abban is, hogy ezek az óvodások, akik most itt rángatják a kabátom szélét az áprilisi erdőben, felnőtt korukban is gyönyörködhetnek még a harkályokban, a tarka tollú ácsokban! ☒

Balkáni fakopáncs

Szécinege és csuszka fészekaljakat fényképeztem és az egyik alkalommal érdekes dolognak voltam tanúja.

Egy balkáni fakopáncs szállt rá a szécinege odúra, először körülnézett, aztán beugrott az odú nyílásán, kidugva fejét újra körülnézett, mint aki pontosan tudja, hogy ferde úton jár, majd felkapott egy csupasz szécinege-fiókát és elrepült vele.

Nem sokkal később, mikor egy csuszka családot fényképeztem, ugyancsak megjelent egy balkáni fakopáncs, rászállt az odúra és benézett..., de bemenni nem tudott, mivel a csuszka sárral leszűkítette az odú nyílását.

Ki gondolná a harkályokról, hogy nem csak a fákból kopácsolják ki a különféle lárvákat, rovarokat, de alkalmanként az odúlakó madarak fiókáit is ellopkodják.

A képen egy balkáni fakopáncs látszik, amint benéz a csuszkaodúba.

Péchy Tamás

